

PÕHISEADUSLIKU ASSAMBLEE SEITSMES ISTUNG

25. oktoober 1991

Juhataja T. Anton

Tere hommikust! Alustame Põhiseadusliku Assamblee järjekordset istungit. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 35 assamblee liiget. Eilsel juhatusel istungil, millest võtsid osa ka toimekondade juhid, koostati päevakorra projekt, mis on teie kaustas. Ma loodan, et olete jõudnud sellega tutvuda. Panen hääletusele, kes on esitatud projekti poolt. Hääletame. 29 poolthäälega ja 3 vastuhäälega on päevakord kinnitatud.

Juhatusel koosolekul lepiti kokku, et kõigepealt arutatakse ekspertide kinnitamise küsimust, siis assamblee järgmise nädala tööplaani ja seejärel alustame teist lugemist, mis kestab vähemalt järgmise nädala lõpuni, aga võib-olla pikemaltki. Täna selle tööpäeva kohta on juhatusel selline ettepanek, et me püüaksime lõpetada umbes kell 18, et mitte teha nii pikka tööpäeva, kui oli nädal aega tagasi. Kui me kella 18-ks ei jõua planeeritud tööd ära teha, siis on juhatusel ettepanek jätkata istungit homme kell 10.

Niisiis, esimesena võtame arutusele teile väljajaotatud päevakorra küsimuse nr. 3, s. o. ekspertide kinnitamine teematoimekondade juurde. Eilsel juhatusel koosolekul arutati läbi otsuse projekt, mis on teie kaustas, ja juhatusel hääletusega otsustati see esitada teile vastuvõtmiseks. Tuletan meelde, et kokkulepe toimekondade juhtidega on selline, et ühel toimekonnal on võimalik palgata kuni kolm eksperti. Kas selle otsuse projekti kohta on küsimusi? Härra Leissonil on küsimus. Palun!

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja! Kas teiselt toimekonnalt ei laekunud ettepanekut eksperdi kohta? Selle pidi tegema Ain Kaalep.

Juhataja

Ei ole laekunud. Rohkem küsimusi ei ole. Panen hääletusele otsuse projekti ekspertide kinnitamise kohta. Hääletame. Poolt 24, vastu 4. Assamblee otsus ekspertide kinnitamise kohta on vastu võetud. Asume järgmise päevakorraküsimuse juurde: milline näeb välja assamblee järgmine töönaädal. Selles küsimuses on assamblee juhatus kooskõlastatult toimekondade juhtidega esitanud teile otsuse projekti Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee töö kohta 28. oktoobrist kuni 1. novembrini 1991. Sellele projektile on lisatud 28. ja 29. oktoobril toimuva konverentsi programm. Palun, kas on küsimusi? Küsimusi ei ole. Panen hääletamisele otsuse projekti Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööplaani kohta 28. oktoobrist kuni 1. novembrini 1991. Hääletame. Poolt 27, vastuolijaid ei ole. Nimetatud otsus on vastu võetud.

Meil on jäänud veel hääletada üks punkt: alustada aluseks võetud põhiseaduse eelnõu teise aruande ärakuulamist ja läbiarutamist. Juhatusel eilsel koosolekul lepiti kokku, et selle küsimuse arutamine

toimub järgmiselt. Kõigi toimkondade juhtidele antakse sõna aruande esimese osa esitamiseks. Niinimetatud teise lugemise käigus saavad kõik toimkondade juhid veel mitmel korral teise aruande esitamiseks sõna. Pärast aruande esimese osa ärakuulamist on võimalik toimkonna juhile esitada küsimusi. Pärast küsimustele vastamist on võimalik kõigil sõna võtta. Kui toimkond soovib panna hääletamisele üldküsimusi, probleeme, mille kohta on vaja teada assamblee seisukohta, siis võib toimkond teha seda oma aruande esitamise ükskõik millisel etapil. See tähendab seda, et toimkond esitab probleemi, selle probleemi kohta esitatakse küsimusi, võetakse sõna ja siis läheb see üks probleem hääletamisele. Pärast seda jätkab toimkonna juht oma aruannet ja kui vaja, katkestab selle uuesti, vastamaks küsimustele, kuulamaks ära sõnavõtte ja viimaks läbi hääletamist järgmise probleemi lahendamiseks. Teisel juhatusel koosolekul lepiti kokku nii, et assamblee liikmete apellatsioonid toimkondade otsustuste peale vaadatakse läbi järgmise nädala neljapäeval ja reedesel istungil. Seega on mul kõigile assamblee liikmetele palve, et nad esitaksid oma apellatsioonid assambleele, kuid nende hääletamine, läbivaatamine, läbiarutamine toimub järgmise nädala neljapäeval ja reedel.

Esimesena saab aruande esimese osa esitamiseks sõna esimese toimkonna esimees härra Salum. Palun! Kui härra Salum peab vajalikuks ühe või teise probleemi üle arutelu pidada, palun sellest märku anda. Me teeme nii, nagu oli meie kokkulepe eilsel juhatusel istungil. Palun, härra Salum!

V. Salum

Kolleegid! Tegelikult ma pean tutvustama esimese toimkonna esimest aruannet, kuna ratsahobuse seljas ja põlve peal ei saa nii kiiresti teha. Esimese toimkonna pädevusse kuuluvad preambula, I peatüki ja III peatüki täiendatud eelnõu tekst, kus allakriipsutatud osa langeb ühte Jüri Adamsi eelnõu tekstiga. Allakriipsutamata osad on esimese toimkonna täiendused.

Preambulas on kõige pikem täiendus Hando Runnelilt ja see on ajalooline lühikokkuvõte Eesti põhiseaduste väljakujunemisest, eriti raskes olukorras põhiseadusliku riigikorra taastamisest. Esimese toimkonna enamus oli kindlalt selle poolt, et preambulat tuleks selliselt täiendada, 1 hääli oli vastu või erapooletu. Ma ei hakka ette lugema, mis see täiendus on, aga see on selgitav ja vajalik. Üldsätete § 2 lõpp on samuti Hando Runneli ettepanek, millele me otsisime kohta. Lõpuks jäi see üldsätete § 2 lõppu: Eesti Vabariik ei luba oma riigi piires mitte ühegi teise riigi tugipunkte, ühegi teise riigi sõjaväe viibimist ega läbiliikumist. Ma arvan, et ükski suurrahvas sellega ei lepiks, ka suur vene rahvas ei lepiks sellega, kui Hiinal oleks pommituspolügoon Moskva lähistel, nagu paraku eesti rahvas peab leppima. Looduslikult üks kaunimaid paiku Kõrvemaal, Koitjärve, kus olid õppelaagrid, on muudetud pommituspolügooniks, ja Kursi kihelkonnas on ilus metsaküla samuti pommituspolügoon. Üldsätted, mille me § 2 lõppu oleme pannud, on vajalikud Eesti rahvusterritooriumi puutumatusseks, et see oleks ka põhiseaduslikult fikseeritud, et oleks millelegi toetuda. Üldsätetes on toodud terve rida lisaparagrahve. Eesti riigi hümniks on Paciuse "Mu isamaa,

mu õnn ja rõõm", et poleks vaja hakata uuesti Eesti Vabariigi riigihümni looma, tööd on palju ja vajalikumat. Siis on fikseeritud, et Eesti pealinn on Tallinn. Arvesse võttes professor Vahtre ettepanekut Eesti Vabariigi väljakuulutamise kohta, on §-s 9 öeldud, et Eesti Vabariigi iseseisvuspäev on 24. veebruar. Need oleksid siis olulisemad täiendused. Ettepanekut hümniga kohta toimikond aktsepteeris.

Kaks küsimust, mis tuleks hääletusele panna, on § 40 ja § 41 meie eelmises tekstis. Rahvahääletuse korraldamise otsustab kas Riigikogu või riigivanem. Siin ei saanud toimikond ühtset seisukohta, see tuleks läbi hääletada. Sama on ka rahvaküsitluse puhul, kas selle korraldab Riigikogu või riigivanem. Kordan veel ettepanekut, mida me eelmine kord palusime hääletusele panna – Riigikogu kahekojalisus. 5 toimikonna liiget on kahekojalise poolt, 2 ühekojalise poolt. Ka see on probleem, kas kohalikud omavalitsused on ühe- või kahetasandilised. Aga see kattub juba teiste toimikondade tööga.

IV peatükk "Seadusandlus". Sellega seoses on meil tõsisemaid probleeme, just sellega, mitte niivõrd Adamsi eelnõu teksti osas, mis meile üldiselt meeldib, kuivõrd seadusandluse osas. Kes otsustab, kas meil praegu toodetavad seadused on meie põhiseadusega kooskõlas või mitte, sest õigushoidjal ja ülemnõukogul ei ole põhiseaduses õigust ainsa koguna otsustada seaduste vastavust põhiseadusele? Seadusandlust üleminekuperioodil ja seadusandlust sel ajal, kui Riigikogu on koos, ei saa lahus vaadelda. Et seda probleemi selgemalt esile tuua, on siin kolm (kaks?) varianti.

Põhiseaduslik Assamblee jätkab oma tööd, kuni on valitud põhiseaduslik volikogu. Siis oleks kaks kogu, kes otsustavad seaduse vastavuse või mittevastavuse üle põhiseadusele. Teine võimalus on moodustada üleminekuaja Riigikogu põhiseadusele vastavalt kahekojalisena, pariteetsel alusel. Nii et ülemnõukogu kuulutab ennast Taagepera ettepanekut ellu viies õigustühiseks ja läheb laiali ning väikese vaheaja järel tuleb uuesti kokku, kusjuures kokkutulijad on Eesti Vabariigi kodanikud ja sel teel moodustub Riigivolikogu. Eesti Kongress kui Eesti kodanike kõrgem esinduskogu moodustab Riiginõukogu. See oleks ainult üleminekuperioodiks. See tagaks parlamentaarse kogu, kellel oleks suurem pädevus otsustada seaduste vastuvõtmisel nende vastavuse üle konstitutsioonile. Nüüd kujunes veel nii, et õiguskaitseorganid loovad Eesti Vabariigile uusi seadusi ja nende seaduste kehtivus ja põhiseadusele vastavus on kõige suurema küsimärgi all.

Need on kaks võimalust: kas moodustada üleminekuaja Riigikogu või jätkab Põhiseaduslik Assamblee oma tööd, kuni on valitud uus Riigikogu. Need on probleemid, mis tuleb lahendada seadusandlust sätestavas peatükis. Need küsimused ma tõstatasin n.-ö. arutluse avamiseks, et saaks mingeid assamblee suuniseid, mis suunas me seda peatükki seadusandluse kohta täiendaksime. See oleks lühidalt kõik.

Ü. Uluots

Härra Salum! Mul on küsimus § 2 kohta. Päevakorda on tõusnud Eesti Vabariigi NATO-sse

astumine. Kuidas see teie tekstiga nüüd kokku hakkab? See tähendab, et kui selline tekst läheb praegu põhiseadusesse, siis tuleb igasugused mõtted NATO-sse astumisest ära jätta.

V. Salum

Ei tule ära jätta. Ma siin just kordasin, et üksikul riigil ei ole õigust seda taotleda, küll aga ÜRO kaitsevägedel ja ... kaitseorganisatsioonidel.

Ü. Uluots

Aga sellisel juhul on teie tekst nii ähmane, et seda põhiseadusesse küll panna ei saa. Ma tänan teid!

V. Salum

See on sõnastatud nii: "teise riigi". NATO ei ole teine riik.

Juhataja

Täna! Härra Tarto, palun!

E. Tarto

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu sõna või minu küsimus on samuti § 2 juurdetoodud lõike kohta. Siin juba avaldati seda arvamust, kuid ma arvan, et härra Salumi niisugune selgitus ÜRO ja NATO kohta peaks kuidagi olema siin ka väljendatud. Kui selline punkt jääb sisse, peaks olema mingisugune vihje, et selline võimalus on olemas. Muidu võidakse tõesti kasutada seda lõiku selleks, et välistada, et me kutsume endale kedagi appi või kutsume ennast kedagi kaitsma. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Härra Salum! Enne kui läheme küsimuse juurde, tahab juhatus tänada teid, härra Salum, ja esimest toimkonda kenasti vormistatud materjalide eest! Ma usun, et kõigil assamblee liikmetel on väga hea nende alusel töötada. Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Lähtudes teie tekstist, teie preambulast, on mul kaks küsimust. Millised riiklikud, rahvusvahelise tunnustuse taaskinnitamise aktid leidsid aset 1989. aastal, mis oleksid olnud õigusliku järjepidevuse aluseks? Ma mõtlen just 1989. aastat.

Teine küsimus on § 2, selle lõpu kohta. Kas see tähendab, et kui mingi riigi sõjavägi tungib meile kallale, siis oleks näiteks Läti vägede appikutsumine vastuolus põhiseadusega? Või kui Läti tuleb kallale, et siis Soomet appi kutsuda? ... on vastavalt põhiseadusele. Sellist otsust vastu võtta ei saaks ju siis ka mitte riigivanem või peaminister või Riigikogu. Aitäh!

V. Salum

Esimene küsimus puudutab riiklikke akte. Me ei ole hakanud siin neid kõiki loetlema, ma arvan, kõik mõistavad, mis aastatel 1989–1991 on vastu võetud. Kas on vaja kõike niiviisi nüüd kaaluma hakata, millised need on? Küsimus võib tekkida, kas üldse seda sisse võtta. Kas Hallaste ettepanek on riiklikud aktid eelnõust välja jätta?

I. Hallaste

(Vastab kohalt, ei ole kuulda.)

V. Salum

Konstitutsiooni keskpunkt on rahvas kõrgema riigivõimu kandjana. Eesti Kongressi ja selle peakomitee otsuseid ei saa ka päris kõrvale panna.

Teine küsimus. Selle me võtsime sisse sellel kaalutlusel, et ükski suurriik ei saaks endale strateegilisi tugipunkte Eesti rahvusterritooriumil. See sõnastus on lähtunud sellest, et siin ei ole riikidel õigust ... Aga ÜRO poolt on võimalus rajada rahukaitse tugipunkte ja ... Mul on palve nii härra Uluotsale kui ka Enn Tartole, et kui te oskate ise sinna juurde lisada, siis me oleme selle eest tänulikud. Nii et ootan täiendusi.

Juhataja

Proua Aaskivi, järgmine küsimus, palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra ettekandja! Minu küsimus puudutab neid täiendusi, mis on toodud preambulas seoses ajaloo faktide nimetamisega. Kas see ajaloo faktide esitamine preambulas on tingitud vajadusest kaitsta põhiseaduslike normidega meie ajalugu võimalike väärtõlgenduste eest? Kas te olete püüdnud oma toimkonnas analüüsida ja hääletada küsimusi ka sellest aspektist, mis on riigi põhiseaduse kaitset vajav või riigi ülesehitust sätestav küsimus ja mis ei ole? Aitäh!

V. Salum

Meil on vaja midagi enam kui tavalist seadust ja see kaitse on vaja sätestada ka põhiseaduses. Sest teise riigi sekkumine meie riigi või naaberriigi ellu, kui see on põhiseaduse rikkumine, on natuke suurem kuritegu. Nii et Eesti rasket aega arvesse võttes leidsime, et preambulas peaksid olema need lõigud sees.

Juhataja

Härra Sovetnikov, palun!

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra juhataja! Austatud härra Salum! Ma ei näe enda parandusettepanekut, mille ma kirjalikult andsin teie sekretärile juba teisipäeval. Mina tegin ettepaneku §-st 2 jätta välja lause, mis puudutab 2. veebruari 1920. aasta Tartu rahulepinguga kehtestatud Eesti piiri, kuna pole lõplikult selget lepingut piiri kohta Vene Föderatsiooniga. Paragrahvi 4 kohta tegin ettepaneku lisada: Eesti Vabariik ei anna välisriikidele välja oma kodanikke, välja arvatud rahvusvahelistes lepingutes ettenähtud juhtudel. Eesti Vabariigi kodanikud on välisriikides Eesti Vabariigi kaitse all. See oli meie teematoimkonna ettepanek. Tänan!

Juhataja

Kõigepealt tuletan meelde, et toimkonnad vaataksid läbi need ettepanekud ja märkused, mis on tehtud käesoleva nädala jooksul. Toimkondade koosolekuid pole ju vahepeal toimunud. Teiseks, ilmselt oleks otstarbekohane, kui enamik küsimusi ja sõnavõtte käsitleksid neid probleeme, mida me täna hääletame, neid põhiprobleeme. Ma informeerisin teid sellest, et see nn. teine lugemine on terve järgmine nädal ja kui me ei jõua järgmise nädalaga ühele poole, siis ka kauem. Sellepärast ei ole vaja püüda iga hinna eest kõiki küsimusi täna välja öelda. Kui sellega soostutakse, siis kontsentreerigem täna tähelepanu nendele põhiküsimustele, mida toimkond soovib panna hääletamisele. Palun vabandust, härra Salum! Palun, teil on vastamiseks sõna!

V. Salum

Juhataja vastas põhiliselt ära. Minu teada ei ole Vabariigi Valitsus ega keegi teine tühistanud Tartu rahulepingut, see kehtib. Ei ole teada, et see oleks tühistatud.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Mul on kolm küsimust. Esimene puudutab § 40. Kas toimkonnas arutati, millised võiksid olla need põhiseaduses ettenähtud juhud, millistel puhkudel pannakse midagi rahvahääletusele?

Teine küsimus puudutab preambulat. Kas esimene toimkond näeb suurt tragöödiat selles, kui preambulast ajalootemaatika üldse välja jätta?

Kolmas küsimus: kas toimkond on seisukohal, et põhiseadus muutub palju halvemaks, kui § 2 viimane lõik üldse välja jätta? Aitäh!

V. Salum

Paragrahvis 40 pole üldse lahti mõtestatud, mis puhul rahvahääletust korraldada.

Mis puutub Eesti ajaloo väljajätmisesse, siis kõige hädaohtlikum on inimene ja rahvas ilma ajaloota. Meie seisukoht on küll, et põhiseaduses me peaksime lühidalt esitama riigi ajaloo kõige olulisemad faktid.

Teise paragrahvi lõpp on ka ... ja rahvusriigi puutumatus sisuline sõnastus. Ilma nende kahe paranduseta jääks tekst küll liiga kuivaks.

K. Kama

Ma tulen tagasi selle teema juurde. Nimelt on siin tegemist ühe poliitilise otsusega, mis veel siiani Eesti ühiskonnas on langetamata, s. t. kas Eesti Vabariik on neutraalne või blokiväline riik või ta ei ole seda. Ei ole midagi imelikku, kui me selle poliitilise otsuse selle koguga langetaksime, kuna see on tõepoolest põhiseaduslik küsimus. Mina isiklikult arvan, et Eesti peaks olema neutraalne ja blokiväline riik. Mis puudutab NATO-sse astumist, siis praegu valmistub NATO-sse astuma ka Venemaa. Ma vägagi kahtlen selles, kas Eestile on üleüldse kasulik kuuluda Venemaaga ühte sellisesse sõjalisse blokki. Ma teen teile ettepaneku § 2 viimane lõige asendada tekstiga "Eesti on neutraalne ja blokiväline riik" ja panna see eraldi hääletusele. Kui otsustatakse selle kasuks, siis see

peab hõlmama ka seda, mida härra Salum on püüdnud siin väljendada.

V. Salum

Me kaalusime kaua, kas võtta sisse väljend "neutraalne riik". Me ei jõudnud üksmeelsele seisukohale ja jäime selle sõnastuse juurde, mis on tekstis. Eesti jääb demokraatlikuks rahumeelseks riigiks. See rahumeelne riik on neutraalne riik ja see on väljendatud eesti keelele omase sõnaga. Nii et me ei tahtnud kasutada mittemõistetavat ja diskussiooni tekitavat sõna "neutraalne", see on kompromiteeriv ... Me jääksime ikka preambulas rahumeelseks riigiks ja kui § 2 räägib Eesti piiridest ja sellest, mis nende sisse jääb, siis meie toimkonna seisukoht on, et jääme sellise jaotuse juurde.

H. Rebas

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud härra ettekandja! Mul on kaks küsimust. Nimelt on preambulas lõik ajaloolise seisakuaja kohta ja et me olime okupeeritud ja koloniseeritud Nõukogude Liidu poolt 1940. aastal ja järgnevail aastail. Kui on juba ajalugu, siis võiks olla natuke täpsem ajalugu. Kui Tartu Ülikooli professor ma küsin, miks on siit välja jäänud natsionaalsotsialistlik Saksamaa. Kas te olete sellele mõelnud või kas sellel lausel on üldse mõtet? Ma isiklikult pooldan selle ärajätmist.

Teine küsimus puudutab peatükki "Rahvas". Kuna ka härra Adams on põhiseaduse eelnõu koostamisel suuremalt jaolt jälginud Põhjamaade riikide põhiseadusi, siis ma küsin, kas teie toimkonnas on arutatud, et kirjutada "Kodanike ja mittekodanike õigused" ja panna need täpselt kirja, nagu on Rootsi põhiseaduses. Seal esineb kolm-neli peatükki, kus määratakse väga täpselt ära kodanike õigused, sellele järgnevad peatükid või punktid, kus määratakse äärmise täpsusega ära mittekodanike õigused. Isiklikult ma arvan, et see võiks olla kasulik ka meie põhiseaduses Eesti Vabariigi taastamisel. Kas te olete arutanud või ...?

Juhataja

Vabandust, et järjekordselt segan! Enne kui vastatakse teie küsimusele, olen sunnitud meelde tuletama, et praegu on meie ees esinemas esimene toimkond. Küsimused, millega esimene toimkond tegeleb, on kirjas assamblee otsuses, mille alusel me toimkonnad komplekteerisime. Tuletan seda igaks juhaks veel kord meelde. Teemad, mis puudutavad kodanike põhiõigusi, kohustusi ja vabadusi, kuuluvad teisele toimkonnale. Arutelu tekstis pakutud Riigikogu, parlamendi kojalisus on aga kolmanda toimkonna küsimus. Omavalitsustasemete küsimus kuulub aga seitsmendale toimkonnale. Lugupeetud kolleegid! Ma palun tungival, et me jääksime nende teemade juurde, mida käsitleb esimene toimkond! Härra Salum, veel kord vabandust! Sõna on teil.

V. Salum

Härra Rebase ettepanekut peab tõsiselt kaaluma. Riigi kodanike kohustuste ja õiguste loetelu me oleme kaalunud. Kodanike kohustused riigi vastu ja riigi kohustused kodanike vastu. Me ei saanud

sellele täpselt sõnastust, aga me püüame midagi leida, mis seda täpsustaks.

Mis puutub okupeerimisse ja koloniseerimisse, siis me kaalusime ka pikemat loetelu – kõik, kes on meid tahtnud enda kolooniaks saada. Kuid toimkonna arutelul me jätsime need pikemad loetelud ära, püüdsime kasutada võimalikult vähe riikide nimesid. Aga stiililiselt vajab see kahtlemata veel viimistlemist. Toimkonna seisukoht oli, et katsume mõisteid rohkem paika panna, aga töö jätkub.

Juhataja

Täna, härra Salum! Järgmise küsimuse esitab härra Runnel.

H. Runnel

Austatud juhataja! Ma kuulun ka esimese toimkonna koosseisu ja ma ei tea, kas tohin üldse segada. Minu küsimus on selline. Kui ma tohiksin vajaduse korral sõna võtta nende punktide kaitseks, mis on kõige rohkem küsimusi tekitanud, s. t. ajalooline osa ja sõjaväeküsimus, tähendab, neutraalsuse küsimus, siis ma tahaksin appi minna härra Salumile ja enda projekti siiski toetada, kui see on lubatud. Täna!

V. Salum

Täna, härra Runnel, abi eest! Ma annaksin meeleldi vastamise võimaluse härra Runnelile, kuna tema on nende paranduste autor. Kui mulle enam küsimusi ei ole ... Siiski on.

Ü. Aaskivi

Minu küsimus puudutab üldsätete problemaatikat, mis on osalt seotud ka teise toimkonnaga, seepärast võin ma sama küsimuse esitada ka teisele toimkonnale. Te puudutate üldsätete all kodakondsuse probleeme. Samal ajal on eraldi peatükk kodanike õigustest, kohustustest ja muust sellega seonduvast. Kas te olete arutanud ka seda, kui suur problemaatika kodakondsus tegelikult oleks, kas üldsätete küsimus või kodanike põhiõiguste ja kohustuste küsimus? Aitäh!

V. Salum

Üldsätetes peavad need olema paika pandud ja paljudes varasemates põhiseaduste tekstides on need olemas ... Nii et üldsätetes peaksid ikka kõigi järgnevate paragrahvide märksõnad, peatükkide märksõnad, sees olema. Kas see vastus rahuldab?

O. Kool

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Salum! Kas te toimkonnas arutasite Kirde-Eesti väga keerulist seisukorda? Siia puutub ka Hiiumaa. Eile Hiiumaa volikogu arutas väga põhjalikult, et tahab edaspidi olla iseseisev maa, mitte mahakantud maa. Täna!

V. Salum

Me oleme seda arutanud ..., aga väga paljud rõhutasid, et see ei peaks ... 1938. aasta põhiseadusele. Jüri Adams on toonud 1920. aasta põhiseaduse maakondade loetelu sisse ja meie jätsime ... samuti sisse, kuna lähtusime Kirde- ja Kagu-Eesti probleemidest. Setumaa on setu rahva ühtne territoorium, seda tükeldada ei saa ja Virumaa on ka ühtne ... Paljud maausulised ja tõsised taarausulised on

mitmetes artiklites kirjutatud, et Eestimaad kui niisugust ei ole, on ... Virumaa, ... Sakalamaa, et seda traditsiooni ei või lõhkuda, sest need kolm maakonda, Põlva ... on nõukogulikud moodustised ... ja need ei ole eesti rahvale ega kultuurile õnnistuseks tulnud. Probleem on Hiiumaa, aga ... Me jäime selle ajaloolise jaotuse juurde, mis 1938. aasta põhiseaduses on fikseeritud. Meie toimkonna arvates see õigustab ennast mitmest küljest.

Juhataja

Küsimuse soovib esitada veel härra Käbin, aga enne tema esinemist lubage juhatusel poolt mõned repliigid. Aitäh härra Runnelile, kes temale omasel delikaatsel viisil juhtis meie tähelepanu sellele, et assamblee tegevus hakkab segama põhiseaduse koostamist. Selleks et meie tegevus oleks sihikindlam, ma palun, et härra Salum võtaks seisukoha, kas me alustame diskussiooni nende probleemide üle, mida esimene toimikond soovib panna hääletamisele. Nimelt, eile juhatuse koosolekul oli meil toimikondade juhtidega selline kokkulepe, et katsuksime täna arutada peaaesjalikult neid probleeme, mis on teematoimikondades päevakorral, töö jätkamiseks tuleks need täna lahendada. Me leppisime kokku ka selle, et kui toimikonnad soovivad, siis me arutame iga põhiprobleemi eraldi. Härra Salum! Kas on võimalik alustada nende põhiprobleemide esitamist, mida te soovite panna hääletamisele? Sellisel juhul avame küsimused ja sõnavõttud nende probleemide kaupa, mis lähevad hääletamisele. Härra Salum, palun, teie seisukoht!

V. Salum

Minu seisukoht on, niipalju kui ma jõudsin küsida, et neid täiendusi ja parandusi, mis meil on, me hääletamisele ei esita, me oleme nendega rahul. Preambula ja üldsätete kohta käivad ettepanekud sobivad sinna. Paragrahvi 40 kohta on esitatud sellised lühikesed ettepanekud, need võiks läbi hääletada.

Juhataja

Härra Salum! Kas § 41 on alternatiiv, kas seda praegu hääletada vaja ei ole? Lugupeetud assamblee liikmed! Kas te soostute sellega, et me kujundame oma ühise seisukoha, kuidas diskussiooni jätkata? Kas me keskendume nendele probleemidele, mis lähevad hääletamisele, või jätkame üldist küsimuste esitamist pärast sõnavõtte ja loomulikult siis me jõuame kunagi ka hääletamiseni? Kuidas me teeme? Kas on vastuvõetav see, et me teeme organisatsioonilises osas ühe kiire hääletamise? Kas ollakse sellega nõus, et juhatus korraldab tänase istungi töö edaspidi nii, et küsimused ja sõnavõttud toimuvad sellel teemal, mille määrab teematoimikond küsimusega, mida hakatakse hääletama?

V. Salum

Siin ma natuke selgitan. Ma ei saa praegu töö käigus esineda kogu toimikonna arvamuse väljendajana. Selles suhtes ma arvan, et annaksin sõna Hando Runnelile, kuna palju küsimusi on preambula kohta. Kui tema ei leia vajaliku olevat küsimust jätkata, siis läheksime § 40 ja § 41 alternatiivprojekti juurde.

Juhataja

Härra Käbin soovib siiski küsimust esitada. Ma loodan, et see on viimane küsimus. Palun, härra Käbin, teil on sõna küsimuse esitamiseks!

T. Käbin

Mul on lühike täpsustav küsimus. Nimelt öeldi, et siin ei ole midagi uut kodanikkonna määratluses ja et see on teisteski põhiseadustes toodud üldsätetes. 1920. ja 1938. aasta põhiseaduses ei ole see nii. Ma palun nimetada mõnda riiki, kus kodanikkonna määratlus on toodud üldosas. Tänan!

V. Salum

Kahjuks ei ole mul ühtegi teist konstitutsiooni kaasas. Ma vastan sellele järgmine kord. Kaalume neid ettepanekuid.

Juhataja

Härra Salum! Suur tänu esimesele toimkonnale! Küsimused on lõppenud. Algavad sõnavõttud. Esimesena on sõna härra Uluotsal. Puldist sõnavõtt on seitse minutit, kohalt kaks minutit. Sõnavõtjale küsimusi ei esitata. Härra Uluots, palun!

Ü. Uluots

Lugupeetud assamblee liikmed! Ma tahan teha esimesele toimkonnale väikese märkuse oma töö korraldamise ja asjasse suhtumise kohta. Härra Salum pakkus praegu välja ainult kaks alternatiivi § 40 ja § 41 juures. Samal ajal on nad iseenesestmõistetavana § 2 lõike 1 jätnud alternatiivist välja, lugedes seda otsustatud asjaks. See puudutab meie maakondade nimekirja. Võib-olla esimese toimkonna liikmete hulgas ei ole majandusinimesi. Teate, selline formuleering on praegu lausa hädaohtlik. Kui selline formuleering põhiseaduses kehtestatakse, kaotab praegune administratiiv- ja haldussüsteem Eestis oma seaduslikkuse ja tuleb hakata uuesti moodustama nostalgilisi kihelkondi ja vanu maakondi. Ma võin öelda, et Eesti Vabariigi ajal haldusreform lõpule ei jõudnud, see oli pidev protsess. Nüüd on ilmunud juurde Rapla maakond, meil on Paide, Jõgeva. Hiiumaa oli Läänemaa tolleaegne osa. Kujutage nüüd ette, kui me võtame umbes märtsis-aprillis rahvahääletusel vastu põhiseaduse ja olemasolevad haldusmaakonnad kaotavad sellega oma seaduslikkuse. Tähendab, me peame hakkama lõhkuma ja lammutama esimesest päevast. See on majanduslik katastroof ja sellepärast teen esimesele toimkonnale ettepaneku, et kui te pakute välja, siis pakkuge see välja alternatiivina, aga selliseid, ma ütleksin, miljardeid maksvaid majandusotsuseid ei tohiks teie siiski oma toimkonnas otsustada, nii nagu see oleks otsustatud asi. Palun see kirjutada alternatiivi sisse! Paneme selle täna hääletusele ja kui täna ei jõua, siis järgmine kord.

Juhataja

Tänan, härra Uluots! Härra Kask, palun!

P. Kask

Kallid kolleegid! Ma ei kavatse täna rääkida piiride küsimustest ega sellest redaktsioonist, mille

kohta ma esitasin ettepaneku, sest vaidlusküsimused, nagu eile juhatuses otsustati, lähevad hääletamisele hiljem. Täna hääletatakse neid küsimusi, mida toimkonnad paluvad hääletusele panna. Esimene toimkond on palunud hääletusele panna ainult kaks küsimust § 40 ja § 41 osas. Need puudutavad referendumit ja rahvahääletust. Vabandust, rahvahääletust ja rahvaküsitlust! Pakutud alternatiive on kaks. Mõlemal juhul otsustab rahvahääletuse korraldamise kas Riigikogu või riigivanem. Ma ei esine nüüd toimkonna nimel, vaid isiklikult. Minu arvates on riigivanemale referendumiõiguse andmine tema võimu väga oluline ja ulatuslik tugevdamine ning selles suunas, kus tugevdamist vaja ei ole. Kõige ohtlikum konflikt, mille me võime tekitada, ongi konflikt seadusandja ja presidendi vahel. Kui me tekitame konkurentsi, anname presidendile liiga palju seadusandliku võimu elemente, ja sinna kuulub ka õigus panna teatud küsimusi referendumile, siis jääb Riigikogu positsioon liiga nõrgaks ja konfliktivõimalus liiga suureks. Parlamentaarses süsteemis, klassikalises parlamentaarses riigis riigipeal referendumiõigust ei ole. Isegi nendes riikides, kus presidendil on tugev võim, on tal õigus referendumit välja kuulutada väga harvadel juhtudel. Presidentaalsetes süsteemides eelistatakse presidendivõimu just täidesaatva haru kaudu ja eelistatakse pigem seda tugevdada kui anda talle seadusandluses liiga tugevaid positsioone. Selle jutu järeldus on see, et ma olen mõlema paragrahvi teise alternatiivi vastu. Ka esimene alternatiiv ei ole puhas ja ilma täiendava diskussioonita üheselt vastuvõetav. On riike, näiteks Rootsi, kus tõepoolest kõik, kogu seadusandlus on parlamendi käes ja see võib panna üksikuid küsimusi rahvaküsitlusele. Panna midagi rahvahääletusele, tähendab referendumile, millel on seadusandlik jõud, on parlamendi puhul natuke imelik. Tekib küsimus, miks ta ise vastutusest kõrvale hiilib, kas see on populistlikel kaalutlustel. Selles ei ole loogikat. Kuid ma juhin tähelepanu professor Vernon Bogdanovi hinnangule. Ta andis hinnangu küll teise eelnõu kohta, aga sellesamas küsimuses, referendumi küsimuses. Raidla eelnõus oli Riigikogul võimalus asju referendumile panna. Tema küsimus on, mis mõte sellel on. Ta pakkus välja võimaluse, et Riigikogu vähemus võiks teatud küsimusi suunata rahvahääletusele, ja samuti tegi ta ettepaneku arutada, kas mitte anda teatud arvule kodanikest õigus taotleda rahvahääletust ühes või teises küsimuses. Küsimuste ring, mida saab referendumile panna, peaks muidugi olema piiratud. Näiteks, üheski riigis ei korraldata referendumit maksuküsimustes. Kuna nüüd toimkond pakub alternatiivina hääletusele panna, kas Riigikogu või riigivanem, siis saab küll toetada esimest alternatiivi. See oli minu sõnavõtu põhiidee.

Täna!

Juhataja

Aitäh, härra Kask! Juhatus tänab ka selle eest, et veel kord rõhutati mõtet, et me peaksime kontsentreerima põhitähelepanu nendele põhiküsimustele, mida meil tuleb täna hääletada. Esimese toimkonna puhul on need küsimused formeeritud §-des 40 ja 41. Sõna saab härra Eller. Palun!

H. Eller

Lugupeetud kolleegid! Ma jätkan sealt, kus Uluots pooleli jättis. Ma viibisin sellel Hiiumaa volikogu koosolekul, kus arutati küsimust, mis puudutab ka Eesti Vabariigi konstitutsiooni. Seal tõstatati täie teravusega Hiiumaa kui ühe suure maa tunnustamise küsimus Eesti riigi poolt. Tuldi järeldusele, et kui Eesti riik ei taha tunnustada Hiiumaad kui eraldi maakonda, siis tõenäoliselt tuleb läbi viia rahvaküsitlus ja otsustada oma täieliku iseseisvuse küsimus lahus Eestimaast või pöörduda mõne teise riigi, kas või Rootsi poole, et saada sealt toetust. Nii et ma paluksin nende asjadega arvestada, me tahaksime siiski säilitada praegust staatust. Nõukogude võimu ajal püüti meilt võtta ära kohalik võim ja allutada meid Läänemaale, aga sellest ei tulnud mitte midagi välja. Nelja aasta pärast tuldi jälle järeldusele, et see on mõttetu töö. Nii et palun lugupeetud assambleed nende võimalustega arvestada.

Juhataja

Lugupeetud assamblee liikmed! Ma palun vabandust, et veel kord segan teie tööd! Ma juhin teie tähelepanu reglemendi sellele osale, mis ütleb, et kõik probleemid ja ettepanekud esitatakse teematoimkonnale, mitte assamblee üldkogu istungil.

Teiseks juhin ma veel kord tähelepanu sellele, et oleks kena, kui me suudaksime kontsentreeruda nendele põhiküsimustele, mida meil täna tuleb hääletada. Esimese teematoimkonna puhul on need §-s 40 ja §-s 41. Sõna saab härra Adams. Palun!

J. Adams

Head kolleegid! Mina olen väga nõus Peet Kase sõnavõtuga. Rahvahääletuse või rahvaküsitluse peaks otsustama Riigikogu vastava otsuse või seadusega, ükskõik kuidas seda nimetada. See on juba traditsiooni küsimus, vist siiski otsusega. Selle kontseptsiooni alusel peaks selle välja kuulutama riigivanem, andes sellele vastava allkirja. Kui me riigivanema varustame ... vetoga, siis oleks see nii ka rahvahääletuse või rahvaküsitluse otsuse suhtes, aga anda sellisele riigivanemale, nagu ta siin on ette nähtud, õigus otsustada niisugust asja, tähendab, algatada rahvahääletust ja rahvaküsitlust, see läheb nüüd küll algsest kontseptsioonist täiesti kõrvale. See sisuline hääletus kujuneb ju ikkagi hääletuseks riigivanema volituste üle ja küsimuse üle, kas riigivanem valitseb. See on vana küsimus, mis tüüpi riigivanemaga meil tegemist on.

Ma tunnen ennast kohustatud olevat teha kogu redaktsiooni kohta mõningaid märkusi, osalt vastan siin kerkinud probleemidele. Meie projektis järgis pikk preambula 1938. aasta põhiseaduse traditsiooni. Enamik põhiseadusi on üldse ilma mingisuguse preambulata. Minule isiklikult oleks ka sümpaatne, kui Eesti Vabariigi põhiseadusel ei olekski üldse mingit preambulat, sest preambula ei kannu endas mingisugust põhiseaduses vajalikku informatsiooni. Kui me preambula üldse sisse jätame, siis ainult viited põhiseaduses asjaoludele ..., oleks ka võib-olla piisav, aga võib-olla tuleks kaaluda preambula küsimust, mis pärast on üldse § 4, tähendab, preambula ... määratlus on üldsätetes sees. Siin tekkis probleem ..., kuhu tõsta paragrahv "Kodanike õigused ja kohustused". Oli

põhimõtteliselt kaks võimalust: kas tõsta see peatükki "Rahvas" või peatükki "Üldsätted". Mõlemas on see natukene kohatu, sest peatükk "Rahvas" räägib hääleõigusest ja selle teostamisest. Aga ma arvan, et vist ei vaidlustata selle paragrahvi vajadust.

Muide, ma ütleksin paar sõna ka kommentaariks §-de 5, 6, 7, 8 ja 9 kohta. Paragrahv 5, riigikeele määratlus, on minu meelest kahtlemata vajalik. Paragrahv 6, paragrahv lipu ja vapi kohta, ... riikide põhiseadustes ei ole mitte midagi selle kohta. Võime seda käsitleda ka põhiseaduse asjana, kui me väidame, et meil saab olema väga oluline riigilipu seadus ja riigivapi seadus. Minu arvates jätkub siin nõukogude tüüpi põhiseaduste traditsioon, kus kuhjatakse sellist materjali, mida põhiseadusesse üldse ei ole vaja. Kas me peaksime sellest aru saama, et Eestis võetakse tulevikus vastu eraldi pealinna seadus ja ka iseseisvuspäeva seadus? Kui me niisuguseid asju ette ei näe, siis ei oleks vajalik ka sellise iseenesestmõistetava materjaliga põhiseadust paisutada.

Paragrahv 42 kirjutab välja ühinemise õiguse ühe erijuhtumi, nimelt, poliitilised parteid. Miks see ei ole siis üldse juba õiguste paragrahvis ja kas on vaja seda erijuhtumit üldse välja kirjutada?

Paragrahv 43 selles seaduses on minu arvates täiesti õige, kuigi see sõnastus ei ole minu arvates hea. Kui me otsustame selle mõtte sisse jätta, siis tõenäoliselt üldsätete peatükki.

Juhataja

Suur tänu, härra Adams! Sõna soovib veel härra Saatpalu. Palun!

V. Saatpalu

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud härra Adams! Ma toetan kahel käel teie mõtet preambula väljajätmise kohta. Ma palun kõiki toimkondi jätta oma peatükkidest välja nii palju teksti kui iganes võimalik, nende peatükkide osas, mis kuuluvad niikuinii teistes seadustes lahtikirjutamisele. Me peame selles põhiseaduses kirjutama detailideni lahti peatükid, mida mujal seadustes ei käsitleta. Peame minimeerima nende peatükkide sõnastuse, mis kirjutatakse mujal lahti. Selles mõttes oli mul väga meeldiv kuulata Jüri Adamsi ettepanekut jätta preambula välja. Minu arvates on ka teistes arutusel olnud peatüki paragrahvides veel liialt palju n.-õ. lihtsalt taolisi fraase, mis põhiseadusesse ei kuulu. Aga mis puutub konkreetselt riigivanemasse, siis minu meelest loomulikult peab otsustatama rahvahääletuse küsimus siin saalis ja mitte presidendi kabinetis. Tänan!

Juhataja

Tänan, härra Saatpalu! Härra Runnel, teil on sõna. Palun!

H. Runnel

Kallid kolleegid ja lugupeetud juhataja! Ma tahan natuke reglementi rikkuda, et ei jääks kõlama ainult need mõtted, mis töötavad meie toimkonna põhitegevuse vastu. Siin on toodud väiteid, ahmitud ja kahmatud muude põhiseaduste järele ja on öeldud, et paljudes ei olegi preambulat olemas. Kuid ma heitsin silmad üle prantslaste põhiseaduse (kui see on põhiseadus, võib-olla mõni ütleb, et see ei ole põhiseadus). Me teame, mis on prantsuse stiil ja prantsuse uhkus, nad isegi

nimetavad seda oma rahvalauluks, mida meie nimetame riigihümniks. Kogu see ajalooline osa võib-olla erineb mõne teise rahva hingelaadist, aga niipalju kui me oleme puutunud kokku ajalookäsitlusega, siis väga sageli viidatakse sellele, et eesti rahvas on omapärane rahvas, et tal puudub keeles tulevikuvorm ja sellepärast on tema hingelaadis ülekaal mineviku käsitlemisel ja riigiehituslikus mõttes on see olulisem kui mõnel Ida-Euroopa rahval, kes on rohkem tuleviku eest sõdinud. Sellepärast, arvestades tõugu, meie omapära, on ajaloo käsitlemine meil täiesti omapärane. Ma julgen seda nimetada ka sellepärast, et mingi põhiseadus algab sellega, et kogu võim tuleb jumalast. Kas me seda ei jäljenda oma põhiseaduses? Miks me ütleme, et kõige kandjaks on rahvas? Kui me paneme § 2 ainult selle sõnastuse, et võõra riigi väed, ühegi teise riigi väed ei tohi siin olla, siis see ei tähenda seda, et mingisuguse organisatsiooni, ÜRO väed meile appi ei tuleks. Me ei tohi ennast petta kahe asjaga. Kui sõnastame, et me oleme neutraalne riik, siis vana riigitarkus ütleb, et neutraalsust saab kaitsta ainult oma jõududega. Me ei tohi end petta sellega, et me tahame tõrjuda Nõukogude armee siit välja, et kutsuda ühe teise riigi väed siia. See oleks meie hukatus. Et seda vältida, tuleb see paragrahvi lõpp siiski sisse panna selliselt, nagu ta on siin mõeldud. Ükskõik, kas § 40 või § 41 või nendesse alternatiividesse. Selle alternatiivi pakkumine toetub sellisele ilmavaatele, mida ka Jüri Adams toetas. Kõige tähtsam on isik, isiksus, teise järgu mõiste on kodanik. Riigivanemale suuremate volituste andmine on minu meelest assambleele üks raske ülesanne, lähtudes isiksuse põhimõttest ühiskonnas, liberalismipõhimõttest. Natuke demokraatiapõhimõtteid täiendav oleks siin või seal punktis riigivanema volituste laiendamine, sest muidu ei saa me lahti väikesest kodanikupõhimõttest ja me ei suuda konstitueerida seda liberaalset üksikisikut, kellest ju tegelikult räägivad need põhiseaduse paragrahvid või vähemalt see lause, mis ütleb, et rahvusvahelised inimõigused on meie vundament. Rahvusvahelised inimõigused tegelevadki sõltumatu, suveräänse, liberalismist arenenud üksikisikuga. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh, härra Runnel! Järgmisena soovib sõna härra Adams. Palun!

J. Adams

Vabandage, kallid kolleegid! Just hetk tagasi ma puldist kõneldes unustasin ühe asja, mida tahtsin tingimata nimetada. See puudutab §-s 2 sisalduvat maakondade loetelu. Viimase nädala jooksul olen saanud mina isiklikult ja arvatavasti olete ka teie saanud palju avaldusi, et sellist nimekirja ei oleks seal sees. Need avaldused on nende maakondade juhatustelt, mis on küll praeguses administratiivjaotuses, aga mis ei ole ajalooliselt maakonnad. Tundub, et meie ees on kaks võimalust. Kui me tahame põhiseaduse tekstis selle nimestiku säilitada, siis peame ütleva, et need on ajaloolised: Järvamaa, Läänemaa, Harjumaa jne. Teine võimalus on sellest nimekirjast loobuda. Täna!

Juhataja

Tänan! Palun, härra Sulev Vahtre!

S. Vahtre

Lugupeetud juhataja! Ma kahjuks ikkagi ei saa aru, mis siin praegu toimub. Kord on soovitud, et arutelu jääks §-de 40 ja 41 piiresse, aga suurem osa sõnavõtjaid puudutab ka teisi küsimusi. Ma tunnen end õigustatud olevat ütelda ka paar sõna nende teiste kohta. Kõigepealt härra Adamsi viimaste sõnade kohta, mis puudutasid maakondlikku või ajaloolist jaotust. Minu arvates ei olegi olemas niisugust asja nagu ajalooline jaotus, mis oleks igavene ja püsimatu. Kui siin praegu on võetud aluseks 1920. aasta põhiseadus, siis võib vaadata juba 1933. aasta põhiseadust, kus see jaotus on muutunud. Aeg on seda juba muutnud. Pidevalt toimuvad muutused. Selle tõttu ei ole minu arvates vajalik niisugust jaotust põhiseaduses fikseerida. Kõik. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Rohkem sõnavõtjaid registreerunud ei ole. Härra Salum! Ma palun teid uuesti kõnepultil!

V. Salum

Tänan väga paljude ettepanekute eest! Me võtame toimekonnas need kõik arvesse. Kõik teie ettepanekud tulevad kaalumisele ja alternatiividena ka assamblee plenaaristungil hääletamisele. Nii ka maakondade jaotus. Nii et kui te nõustute, siis ma võtan need ettepanekud arvesse. Praegu, ma arvan, ei ole mõtet kõiki muid asju läbi hääletada. Peale §-de 40 ja 41 ... Nende osas võiksime hääletada, siis saame minna teiste toimekondade töö juurde.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Paragrahvide 40 ja 41 hääletamise taust on põhiseaduse paigutamine presidentiaalsuse-parlamentarismi teljel. Kas assamblee on valmis sellest tulenevalt langetama oma otsust §-de 40 ja 41 põhiteksti ja alternatiivide kohta? Assamblee arvamuse väljaselgitamiseks ja toimekonna töö hõlbustamiseks panen esimesena hääletusele § 40 põhiteksti: "Rahvahääletus toimub ainult põhiseaduses ettenähtud juhtudel. Rahvahääletuse korraldamise otsustab Riigikogu." Teisena paneb juhatus hääletusele alternatiivi: "Rahvahääletamise korraldamise otsustab riigivanem. Rahvahääletuse tulemus omandab seaduse jõu, kui poolt antud häälte arv ületab vastu antud häälte arvu." Vabandust! Alternatiiv on ainult esimesena öeldud lause: "Rahvahääletuse korraldamise otsustab riigivanem." Panen hääletusele põhiteksti: "Rahvahääletus toimub ainult põhiseaduses ettenähtud juhtudel. Rahvahääletuse korraldamise otsustab Riigikogu. Rahvahääletuse tulemus omandab seaduse jõu, kui poolt antud häälte arv ületab vastu antud häälte arvu."

Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 36 assamblee liiget. Panen hääletusele § 40 põhiteksti, mis on teile ette loetud. Hääletame. Poolt on 30, vastu 5 häält. Seega on assamblee väljendanud oma poolehoidu põhitekstile.

Nüüd tuleks välja selgitada assamblee seisukoht ka kirjapandud alternatiivi suhtes. Kui palju on neid assamblee liikmeid, kes pooldavad alternatiivina esitatud teksti? Loen ka selle ette: "Rahvahääletuse

korraldamise otsustab riigivanem." Hääletame. Alternatiivi poolt on 5 assamblee liiget, vastu 30. Seega on toimkonnal selge ülevaade, milline on assamblee seisukoht.

Ma rõhutan veel kord, et §-de 40 ja 41 hääletamise puhul väljendub ka assamblee seisukoht põhiseaduse asukohast presidentiaalsuse-parlamentarismi teljel.

Paragrahv 41. Esimesena panen hääletusele põhiteksti: "Riigikogu võib määrata rahvaküsitluse, et teada saada rahva seisukohta mingis põhimõttelises küsimuses. Rahvaküsitluse tulemusel ei ole seaduse jõudu, see tulemus on juhendiks riigiasutuste töös." Panen hääletusele § 41 põhiteksti. Hääletame. Poolt on 30, vastu on 5.

Selgitame välja ka assamblee liikmete seisukoha esitatud alternatiivi kohta. Hääletusele läheb järgmine tekst. Paragrahv 41: "Riigivanem võib määrata rahvaküsitluse, et teada saada rahva seisukohta mingis põhimõttelises küsimuses." Hääletame alternatiivi. Poolt on 4, vastu 26. Ka § 41 kohta selgus assamblee seisukoht.

Enne kui läheme vaheajale, on palve assamblee liikmetele ja toimkondadele. Eile juhatusel koosolekul leppisime kokku toimkondade juhtidega, et täna määratakse need assamblee liikmed, kes jäävad saatma järgmise nädala alguses meile saabuvaid Euroopa Nõukogu eksperte. Senini on laekunud informatsioon nende assamblee liikmete kohta, kes endale selle raske ülesande võtavad, vaid kahelt toimkonnalt. Juhatusel on selle tõttu palve, et vaheajal koguneksid kõik toimkonnad ja otsustaksid, kes on see assamblee liige, kes antud toimkonnast saadab meile saabuvaid Euroopa Nõukogu eksperte. Proua Aaskivi, vabandust! Palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Niipalju kui ma selle asja korraldamisest tean, võiks mõnest toimkonnast olla ka mitu inimest. Võimalik, et mõni toimkond ei suuda selliseid inimesi välja panna. Aitäh!

Juhataja

Täna selle märkuse eest! Juhatus on täpselt samal seisukohal. Selle tõttu, et toimkonnad peavad vaheajal kogunema ja nimetatud töö ära tegema, on juhatusel ettepanek, et meie vaheaeg oleks pikem, 20 minuti asemel pool tundi ja lõpeks kell 13. Aga enne on sõna palunud veel härra Rebas. Palun!

H. Rebas

Ma palun täiendavat informatsiooni Euroopa Nõukogu delegaatide kohta. Kes nad on ja mis alased nad täpselt esindavad?

Juhataja

Kui lubatakse, siis me püüame härra Rebasega neid küsimusi täpsustada, aga praegu on vaheaeg pool tundi. Me jätkame tööd kell 13. Täna teid!

Vaheaeg

Juhataja

Lugupeetud liikmed! Vaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohtadele! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 32 assamblee liiget. Vaheajal on laekunud kolleeg Tiit Käbinilt protest: "Protestin. Paragrahvi 40 hääletamistulemusest ei tulene assamblee liikmete suhtumine parlamentarismi või presidentiaalsusse." Minu kommentaar selle kohta oli tõepoolest sisuline ja seetõttu kohatu. Palun teilt vabandust! Protest on rahuldatud.

Asume teise toimkonna aruande esimest osa ära kuulama ja läbi arutama. Täna puuduvad teise toimkonna esimees härra Rumessen ja aseesimees proua Sööt. Sõna on Lauri Vahtrel, kes esitab teise toimkonna nimel aruande esimese osa. Palun!

L. Vahtre

Pole väga palju muutusi olnud. Sellepärast, et lisaettepanekute esitamise tähtaeg oli juba järgmisel päeval ja neid laekus vähe. Rohkem on parandusettepanekuid laekunud pärast antud kellaega, toimkonnal on need käes, aga neid ei ole olnud võimalik kasutada selles tekstis, mis nüüd teine toimkond on teile ette andnud. Püüdke ennast selles mõttes ümber häälestada, et kui esimese toimkonna tekstis tähendas allakriipsutus Adamsi teksti juurde jäämist, siis teise toimkonna puhul on vastupidi. Mis on tavalises kirjas, see on muutmata, ja mis on jämedas kirjas, see on muudetud või on selle üle vaieldud, siis on seda muidugi ka kommenteeritud.

Tuli muidugi parandusettepanekuid komisjoni liikmete endi poolt. Näiteks härra Sovetnikov pakkus välja § 23 sõnastuse, mille omakorda arendas edasi ja sõnastas ümber Ain Kaalep, nii et tulemuseks oli, et toimkond jäi §-ga 23 ise kangesti rahule. Aga see muidugi ootab assamblee liikmete kommentaari. Loomulikult jäi mitmesuguseid lahtisi otsi ja neid praegu peabki olema. Näiteks §-s 18, kus on näidatud ära koondumine ühingutesse, liitudesse, seltsidesse, erakondadesse, ei ole eristatud tulunduslikke ja mittetulunduslikke ühinguid, nagu see on muidu eelnõudes olnud, nii Adamsi kui ka Raidla eelnõus. Kellel nüüd on selle kohta midagi väga teravmeelset öelda, siis palun seda teha kirjalikult toimkonna nimel ja mitte niivõrd siin saalis.

Sõelale jäi kaks tähtsat küsimust, mille hääletamist toimkond sooviks. Need küsimused on sõnastatud selliselt: § 13, kas Põhiseadusliku Assamblee arvates peaks surmanuhtluse rakendatavus Eestis olema fikseeritud põhiseaduses, ja § 22, kas Põhiseadusliku Assamblee arvates peab usuõpetuse õpetamine või mitteõpetamine üldhariduskoolis olema reguleeritud põhiseadusega. Ma loodan, et ma pälvin üldise heakskiidu, kui ma ütlen, et rohkem ei ole mul teile midagi öelda.

Juhataja

Aitäh, härra Lauri Vahtre! On küsimuste esitamise aeg. Palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud härra Vahtre! Minu küsimus pole võib-olla korrektne, sest ma ei puuduta selle küsimusega neid alternatiive, mis hääletamisele tulevad. Küll aga on see küsimus, et ma ei ole veel aru saanud selle peatüki puhul, millal räägitakse inimestest, millal kodanikest. Mulle tundub, et siin

ei ole täielikult põhjendatud süsteem. Kas teie toimkond on seda arutanud sellest aspektist või võiksin ma nüüd teha teile sellise ettepaneku? Aitäh!

L. Vahtre

On arutatud küll. Adamsi eelnõus oli see vahe väga selgelt näha. Kõneldi üldistest õigustest, s. o. kõikide inimeste õigustest siin Eestis, ja seejärel, alates §-st 28, kodanikest eraldi. Just sellises järjekorras. Toimkond arutas ka ettepanekut tõsta kitsamalt kodanikke puudutavad paragrahvid ettepoole, aga hääletati läbi ja leiti, et las jääb nii nagu Adamsi projektis. Aga nüüd sellest seoses parandustega, mis on tehtud üksikutesse paragrahvidesse. Näiteks §-s 23, kus on juttu vähemusrahvaste õigustest, on vaja teataval määral ühtlustada. Ka §-s 18 on juttu kodanike õigustest. Aga ma ei pea seda väga traagiliseks. Neid kahte lehte suruda ei ole ka tingimata vajalik. Meil on pool peatükki üldistest ja pool peatükki ainult kodanike õigustest. Neil on üks teine sisemine loogika ka.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma palun informatsiooni § 19 kohta. Te olete siia kirjutanud "alternatiiv" ja samas on märkus, et see ei vaja hääletamist. Ma küsin, kuidas te seda lahendate. Te olete andnud meile teada, et on olemas alternatiiv, aga kes lahendab selle alternatiivi?

L. Vahtre

See tähendab seda, et toimkond ei ole päris lõplikule seisukohale jõudnud. Ta kuulaks väga hea meelega ära arvamused ja siis sõnastaks mingisuguse teksti, mille juurde jääda ja mille kohta on igaühel õigus esitada protesti sellele, kes on teinud teistsuguse ettepaneku.

Juhataja

Täna, Lauri Vahtre! Aitäh teisele toimkonnale! Palun, kes soovib nendel teemadel sõna?

Sõnasoovijaid ei ole. Teine toimkond teeb assambleele ettepaneku hääletada kahte küsimust.

Esimene neist seondub §-ga 13. Küsimus on järgmine: kas assamblee arvates peaks surmanuhtluse rakendatavus Eestis olema fikseeritud põhiseaduses? Panen selle küsimuse hääletamisele. Härra Uluots palub, et ma selgitaksin, et need, kes vastavad jah, on surmanuhtluse rakendatavuse küsimuse lahendamise poolt põhiseaduses; need, kes vastavad ei, arvavad, et seda küsimust ei peaks lahendatama põhiseadusega, vaid teiste seadustega. Palun hääletame! Poolt 6, vastu 23. Assamblee on avaldanud arvamust, et põhiseaduses ei pea olema fikseeritud surmanuhtluse rakendatavus Eestis. Teine toimkond palus teise küsimusena panna assamblees hääletamisele § 22. Küsimus on järgmine: kas assamblee arvates peab usuõpetuse õpetamine või mitteõpetamine üldhariduskoolides olema reguleeritud põhiseadusega? Seega on küsimuseasetus samasugune nagu juba hääletatud § 13 puhul, kas küsimus lahendatakse põhiseadusega või lahendatakse see teiste seadustega. Hääletame. Poolt 12 liiget, vastu 18. Seega on ka selles küsimuses assamblee oma arvamust avaldanud. Teisel toimkonnal rohkem küsimusi assambleele ei ole.

L. Vahtre

Kõigepealt suur tänu! Oleme jälle natuke targemad. Seejärel väikene palve. Käesoleva peatüki tekstis on üks punkt, milles palutakse vaadata läbi eeskätt Raidla tekst või ka mõned muud põhiseadused. Võiks teha täiendusi. Ega neid tingimata ei pea ka vägisi juurde mõtlema, aga neid võiks siiski olla, et meil midagi olulist kahe silma vahele ei jääks. Ma tänan!

Juhataja

Tänan! Härra Saatpalu, palun!

V. Saatpalu

Kas see toimkonna alternatiiv, hääletamisele kuuluva § 13 lause piinamise kohta on kuidagi silmapaari vahele jäänud või tõesti toimkond ei taha seda hääletada?

L. Vahtre

Vabandust, kas meil on käes erinevad tekstid? Alternatiiv on kaks viimast lauset välja jätta, s. t. igatühel on õigus elule, Eestis ei ole surmanuhtlust ... piinamise lause kohta.

Juhataja

Tänan selgituse eest! Palun, kas me saame teise toimkonna aruande esimese osa arutamise ja hääletamise lugeda lõppenuks? Saame.

Kolmanda toimkonna aruande esimese osa esitamiseks on sõna komisjoni esimehel Illar Hallastel. Palun!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Kolmanda toimkonna töö kohta on teile välja jagatud kaks erinevat teksti. Üks on ettepanekute loetelu, kusjuures mõnel juhul on toodud ära ka, mida tuleks hakata hääletama ja toimkonna seisukoht. Teine on konkreetselt sõnastatud kolmanda toimkonna alternatiiv. Sellele alternatiivile järgneb tekst põhiseaduse uue redaktsiooniga, mis on hilisem kui eelmine tekst. Mõned olulised parandused on sisse viidud. Nii näiteks § 57 punkt 4 oli enne Riigikogu volituste hulgas: Riigikogu kinnitab ametisse riigivanema esitatud peaministri kandidaadi. Selline sõnastus on vastuolus § 72 viimase lõikega, s. t. olukorraga, kus riigivanema esitatud kandidaadid Riigikogu toetust ei leia. Sel juhul on Riigikogul õigus omal valikul kinnitada seitsme päeva jooksul peaminister ametisse. Punkt kõlab järgmiselt: otsustab peaministri ametisse kinnitamise. Neid tekstilisi, redaktsioonilisi parandusi on veelgi, kuid kahjuks on see tekst saadetud siia faksiga ja faksis on mõned read kaduma läinud, nii et parem on töötada selle tekstiga, mis on esialgu jagatud koos ettepanekutega kolmanda toimkonna poolt.

Hääletamised peaksid tulema 24 küsimuses, plokkide kaupa – viies plokkis. Esimene plokk puudutab Riigikogu valimist ja Riigikogu volituste kestust ning kojalisust. Seal on esitatud ettepanekute loetelu punktid 1, 2 ja 3 ning alternatiivloetelu 1, 2, 3 ning ka viimane, 12. punkt, mis on ettepanek selle kohta, et kogu põhiseaduses kirjutada "riigivanem", "Riigikogu", "valitsus", "riigikontrolör" ja

"õiguskantsler" väikese algustähega. Meil eelnõus on need kirjutatud väikese algustähega, samas kõlas toimkonna koosolekul Ignar Fjuki ettepanek, et austusest nende riiklike organite tähtsuse vastu kirjutame nad kõik suurte tähtedega. Ma arvan, et see tuleks läbi hääletada ja arvan, et sellest tulekski alustada. See oleks redaktsiooniline parandus, aga see läbiks tervet põhiseadust.

Esimese ploki juurde kuuluks veel volituste kestus, kas Riigikogu volitused kestavad kolm või neli aastat. Toimkond on seisukohal, et volitused peaksid kestma kolm aastat. Põhjus on selles, et kolme aasta järel toimuvad valimised suudavad kiiremini kujundada meie Riigikogu selliseks, mis vastaks rohkem riigi elanikkonna poliitilistele arusaamadele. Praegu näeme selgesti, et ühiskond on arenenud edasi ja väga kiiresti. Praegu ülemnõukogu oma koosseisult ei vasta enam sellele. Ka tulevikus võib prognoosida suhteliselt kiiret arengut ühiskonnas. Kolmeaastane volituste tähtaeg on toimkonna seisukoht. Samuti suurendab kolmeaastane volituste tähtaeg stabiilsust ühiskonnas, sest kui volitused on lühikesed, siis ei ole põhjust hakata sageli valitsusele umbusaldust avaldama, vaid võib oodata järgmiste valimisteni. See on üks asi, mis võib suurendada riigiorganite stabiilsust. Selle ploki juures tuleks hääletada läbi, kas Riigikogu on ühe- või kahekojaline. Selle küsimuse võiks niisama läbi hääletada, kuid oluline on, kuidas Riigikogu kodasid moodustatakse. Üks kodadest moodustatakse otsese, salajaste valimiste teel, kuid teise koja moodustamise põhimõtet võib ilmselt mõjutada ka saadikute arusaam selle vajalikkusest. Teise koja moodustamise kohta tegi ettepaneku härra Salum või õigemini esimene toimkond, kusjuures tema ettepanekus moodustatakse teine koda kohaliku omavalitsuse esindajatest, viiest isikust, kes kuuluvad sinna ametikoha järgi, ning veel endised Eesti Vabariigi presidendid. Toimkond pooldas üheselt ühekojalist parlamenti ja ka kuuenda toimkonnaga peetud ühiskoosolekul oli häältega 13 : 0 poolehoid selgelt ühekojalisel parlamendil. Põhjus on selles, et kui parlament on kahekojaline, siis see raskendab või takistab tublisti seadusloomet. Seaduste vastuvõtmine muutub väga kohmakaks ja meie praeguses olukorras, kus meil on vaja luua korralik seadusandlik baas meie majanduse arengule ja kogu riigi arengule, oleks kahekojaline parlament ilmaaegne. See oli toimkonna seisukoht.

Kolmas küsimus, mis tuleks siin plokis hääletusele, oleks § 52 lõige 1. Põhitekst, mida toimkonna enamus pooldas, on selline: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Lõige 2 ütleb, et Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus. Eelnõu esialgne tekst kõlas: "Riigikogu valitakse erakondade, liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." See oleks siis teine hääletusvariant. Kolmas hääletusvariant oleks jätta Riigikogu valimise põhimõte põhiseadusest üldse välja, s. t. jätta lõige 1 välja. Lõige 2 on siis lause "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus (§ 51)." On kolm varianti. Ma natuke selgitan neid variante. Kui läheb läbi põhitekst, siis Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel. See tähendab, et põhiseaduses fikseeritakse ära proportsionaalsed valimised ja välistatakse sellega enamusvalimised, tähendab, ühemandaadilistes ringkondades, nagu see oli Eesti Vabariigi lõpus. Kui läheb läbi teine

variant, et erakondade, liitude esitatud nimekirja järgi, siis tekib olukord, kus sõltumatud saadikukandidaadid ei saa Riigikogusse kandideerida. Praegu ettevalmistatavas valimisseaduses on aga ette nähtud ka selline võimalus, et sõltumatu saadik võib esitada oma nimekirja, kus ta on nimekirjas ja võib osutada ka selliselt valituks, nimekiri koosneb ühest isikust. Kui Põhiseaduslik Assamblee pooldab kolmandat varianti, jätta § 52 lõige 1 välja ja liita § 51 lõikega 2, s. t. et valimisseaduse põhimõtet üleüldse ei fikseerita ja valimisseadust võib hakata muutma iga valimise eel iga Riigikogu, siis ma ise peaksin seda olukorda natuke ohtlikuks: kui mingi partei saab Riigikogus enamuse ja põhiseaduses ei ole fikseeritud proportsionaalsuse põhimõtet, siis tekib kiusatus suruda Riigikogus läbi valimise seadus, mis lähtub enamusvalimise põhimõttest. See võiks kasulik olla sellele parteile, aga ei pruugi olla kasulik riigi poliitilisele arengule tervikuna. Toimikond pooldab põhiteksti. Hääletamine tuleks praegu läbi viia. Ma paluksin ka küsimused ja sõnavõttud suunata nendele küsimustele.

Järgmise plokinä räägin §-st 59, see on saadiku õigus saada tulu või ka kohustus saada tulu. See on täiesti omaette küsimuste ring.

Kolmas plokk on hääletamise korra ja Riigikogu kvoorumiga seotud küsimused, need on alternatiivide lehe peal 6., 8. ja 9. punkt ja esitatud ettepanekute loetelust punktid 9 ja 13.

Neljas plokk oleks riigivanema arupärimise õigus Riigikogu juhatajalt. Kas on vajalik fikseerida teatud alatised komisjonid põhiseaduses? Need on alternatiivide lehel punktid 7 ja 10 ning esitatud variantide lehelt punktid 11 ja 14.

Viies plokk on täiesti omaette teema, s. o. valitsuse õigus siduda esitatud eelnõu usaldusküsimustega. On kolm erinevat varianti ja need annavad erineva tulemuse. See on minu arvates üks olulisi hääletamisi. See oleks siis kõige lõpus.

Sõnavõttud ja küsimused palun suunata just vastavalt nendele plokkidele. Praegu on plokk volituste kestuse, Riigikogu ühe- või kahekojalisuse ja Riigikogu valimise korra kohta. Kõigepealt muidugi see, kas kirjutada suurte või väikeste algustähtedega riigiorganite nimetused: riigivanem, Riigikogu, valitsus, riigikontrolör ja õiguskantsler. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, härra Hallaste! Lugupeetud assamblee liikmed! Me oleme kokku leppinud, et küsimusi esitatakse vaid kolme valdkonna kohta: Riigikogu valimised, Riigikogu kestus, Riigikogu kojalisus. Juhatus palub tungivalt kolmandat toimikonda mitte asuda praegu käsitlema keelelisi küsimusi, kus on suured ja kus väiksed algustähed. Suur tänu! Niisiis, kolm põhiküsimust. Esimesena saab küsimuse esitamiseks sõna Toomas Kork. Palun!

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab Riigikogu valimisi ja nimelt terminit "proportsionaalsus". Kas te olete arutanud sellist võimalust, et proportsionaalsust võib

mitmeti tõlgendada, kui keegi tahab pahatahtlikult tõlgendada?

I. Hallaste

Mitteproportsionaalsed valimised, enamusvalimised – need on tehnilised terminid, mis puudutavad valimissüsteeme. Me ei ole arutanud mingit muud terminit, meile ei ole tulnud sellist ettepanekut. Kui härra Kork oskab teha mingi parema ettepaneku, mis oleks eestikeelne, siis toimkond hakkab seda arutama. Mis puutub veel selle põhimõtte fikseerimisse, siis valimisseadus näeb ette valimise proportsionaalsuse põhimõttel, s. t. tähtsamad tingimused selle kohta, kui suur on künnis, määratakse valimisseadusega. See lause tähendab ühemandaadilise ringkonna valimisi, isikuvalimisi.

K. Kama

Lugupeetud härra Hallaste! Minu küsimus puudutab seda kolme ja nelja aasta probleemi. Kas te olete oma komisjonis arutanud võimalust, et seda aastate arvu siin põhiseaduses praegu üldse mitte fikseerida ja jätta see valimisseaduse hooleks? Põhjus on selles, et praegusel kiirel ajal on isegi kolm aastat ühe kogu jaoks liiga pikk aeg. Ülemnõukogu ei ole kahte aastat koos olnud ja ta on ennast täielikult ammendanud. Oleks vaja uut. Samal ajal stabiilses ühiskonnas võib Riigikogu istuda koos neli-viis aastat. Me ei tee põhiseadust mitte valimisteks.

I. Hallaste

Me seda eraldi arutanud ei ole. Kui seda fikseerida, siis see annaks tulemuse, et volituste tähtaega oleks võimalik muuta ainult seadustega. See võib tekitada ka näiteks sellise olukorra, kus mingile erakonnale, kes on valimised võitnud, hakkab väga meeldima Riigikogus olla ja ta arvab, et Riigikogu volituste tähtaeg peaks kestma viis aastat, ning muudab valimisseadust vastavalt oma soovile. Muidugi võib kohe vastu öelda, et ta võib muuta seadust alles järgmise Riigikogu kohta. See oleks eetilisel võttes nii mõeldav, aga mõni arvab, et poliitika ei pruugigi nii väga eetiline olla, sest talle endale meeldib seal väga istuda. Selliste kiusatuste vältimiseks on minu isiklik seisukoht, et volituste tähtaeg peaks olema fikseeritud põhiseaduses ja näiteks kolm aastat ei ole ka stabiilse ühiskonna jaoks liiga lühikene aeg. Toimkonna enamus pooldab kolme aastat.

Juhataja

Härra Kama soovib ilmselt repliigiks veel sõna. Palun!

K. Kama

Loomulikult määratakse valimisseadusega enne ühe kogu valimisi ära tema volituste pikkus. Kui tõepoolest üks partei juhtub saama võimsa enamuse, siis ta saab teha uue valimisseaduse, mis käib ainult järgmise kogu kohta. Nii et see ei ole küll põhjus. Aga kas ei oleks võimalik panna see ettepanek hääletusele, et üldse mitte siin seda tähtaega fikseerida?

I. Hallaste

Teie ettepanek on siis lisada juurde kolmas alternatiiv, et põhiseaduses volituste pikkust mitte

fikseerida.

K. Kama

Nõus.

Ü. Uluots

Härra Hallaste! Ma olen veendunud, et kõik, kes me siin istume, mõtleme, et me loome selle põhiseaduse väga pikaks ajaks – 25–50 aastaks. Minu küsimus puudutab Riigikogu valimisi. Kas on õige, kui me täna otsustame ära, millise valimissüsteemiga me peame valima Riigikogu 50 aasta pärast? Kui me seda teha tahame, siis tuleb järelkult minna väga püha asja kallale, s. o. põhiseaduse muutmisele. Kas ei oleks siiski õigem kasutada härra Adamsi põhiteksti, kus on öeldud, et Riigikogu valitakse ühetaolisel, salajasel jne. hääletamisel, jättes ära "proportsionaalsed" ja "nimekirjalised" ja muud terminid? Ma rõhutan veel kord: mina oma südames teen põhiseadust 50 aastaks.

I. Hallaste

Mis puutub härra Adamsi teksti, siis mulle tundub, et meie praegune teine variant ongi Adamsi variant. Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel. Adamsil oli toodud ka kaks varianti: kõigepealt on esimene variant, see, mis ma praegu ette lugesin, ja teine on segasüsteemi fikseerimine. Toimikond on seisukohal, et näiteks Adamsi variandis nii põhjalik asendusliikme fikseerimine §-s 55 ei ole põhiseaduses vajalik, see toob praegu siia saali täiesti ilmaasjata vaidlusi. Paragrahvi 55 vastav lause jääb täitmata jne. Proportsionaalsuse fikseerimine, et valitakse proportsionaalsel alusel, ei ole liigne. Tõepoolest, valimisseadus võib muutuda, kuid just sellesama proportsionaalsuse raamides võib ta muutuda, kui muudetakse valimisseaduse parameetreid, nagu näiteks ringkondade arvu või mandaatide arvu ringkonnas. Kui muudetakse künnist, siis see võib tuua endaga kaasa suuri muudatusi ka tegelikes valimistulemustes. See küsimus peaks tõepoolest jääma lahtiseks, selles suhtes on härra Uluotsal kindlasti õigus, kuid proportsionaalsuse põhimõte peaks olema minu arvates fikseeritud.

H. Runnel

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Kas ei ole mõeldav, et nii nagu paljudes uutes põhiseadustes võetakse lõpus assambleel vastu ülemineku või rakendamise kord? Kas ei ole mõeldav, et selle rakendamise juhendis oleks öeldud, et kuigi Riigikogu on nelja-aastane, siis esimene Riigikogu on kolmeaastane? Valimised on kulukad ja sellega me hoiame edaspidi raha kokku.

Teine küsimus. Kahekojalisuse vastu toodud argument, et see aeglustab seadusloomet, on küllalt põhjendatud. Kuid kuidas näha ette, et tsentralism ei süveneks, ja kuidas kompenseerida seda, kui ei ole teist koda maakondlikel alustel? Esialgu niipalju.

I. Hallaste

Seda kompenseerib see, et maakondades on olemas ka poliitilised erakonnad, kes esitavad oma

kandidaadid maakondades, kes valitakse Riigikogusse. Kui mingi asi läheb maakondades vastuollu, siis ma usun, et Eesti on piisavalt väike, neid soove oleks Riigikogus võimalik arvestada. Selleks ei pea olema parlament kahekojaline. Kui hääletatakse, et see on kahekojaline, siis tekib väga suuri raskusi reglemendi tegemisega: kui me tahame seadusi vastu võtta kahes kojas, siis see tähendab, et need isikud maakondadest tulevad niikuinii ära Tallinnasse ja istuvad siin kõrvalsaalis ehk oma rõdul. Nad istuvad kogu aeg siin ja tegelevad kogu aeg nendesamade seadustega. Vastasel juhul nad tulevad üks kord kuus siia, et kas kiita heaks või laita maha mingisugune seadus. Aga nad ei ole kompetentsed seda tegema, kui nad siin ei istu. Ma arvan, et Eesti on nii väike riik, et neid probleeme, tsentralismi ohtu, ei peaks nii väga kartma. Need küsimused tuleksid ära lahendada selle peatüki juures, mis räägib kohalikust omavalitsusest, ja anda omavalitsusele võimalikult suured volitused lahendada küsimused ise, ilma Tallinnast küsimata.

Ma ise arvan, et see on üks võimalus fikseerida seda, et tulevikus on Riigikogu volituste kestus neli aastat. Kolm aastat võiks olla aeg mitte ainult ülejäämisele parlamendile, vaid veel lähema 20 aasta jooksul Eesti Vabariigi parlamentidele, enne kui meil tõepoolest kujuneb välja stabiilne ja korralik ühiskond.

V. Salum

Riigikogu tööaeg peaks minu arvates olema neli aastat. Kui on vaja erakorraline kogu kokku kutsuda, siis on see alati võimalik kolme või kahe aasta tagant, nii et sellepärast selline lisasätetus, et algul kolm ja pärast neli, teeb teksti tarbetult pikaks. Rotatsioonipõhimõtte on üldiselt väga hea ja nii see sobib: Riigivolikogu neli aastat, Riiginõukogu viis aastat.

Nüüd ma tulen teise küsimuse juurde, nimelt kahekojalisus. Ettekandja põhjendas, et seadusloome läheb raskeks, kui on kaks koda. Kõige lihtsam on seadusloome, kui seda teeb üks isik. Seadused on valmis ja siis pole mingeid probleeme. Meil lõhnabki selle järele, et seda tahetakse. Nii et argumendid kahekojalisuse vastu ei veena. Ka mitte see, et Eesti on nii väike riik ja selle tõttu ei ole vaja kahekojalisust. Island on veel väiksem, Iirimaa on ka kaunis väike ja Šveits samuti väike, nemad on oma kahekojalisusega saavutanud väga suure stabiilsuse, võrreldes meie ühekojalisusega. Siit veel üks täiendav vastuargument. On illusioon, et mõni riik on ühekojaline. Meil on ka praegu Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium ja ülemnõukogu juhatus, mingis mõttes siis kahekojalisus nagu Soomeski. Kui me lähemalt analüüsime, siis ühekojalist parlamenti ei ole praktiliselt üheski Eesti-suurusel riigis. Nii et tahaks nagu kaalukamaid põhjendusi selle ühekojalisuse poolt, senised ei veena.

I. Hallaste

Ma saan aru, et see on küsimus. Mis puutub Soome parlamenti, siis see on ühekojaline. Teiseks, juhatus ja presiidium ei ole teine koda. Ükski seadus ei nõua heakskiitmist ei juhatuselt ega presiidiumilt, mis on teise koja mõte. Ja veel, Tiit Käbin andis mulle parandusettepaneku, millest ta

rääkis ka meie toimkonna koosolekul. Ta teeb ettepaneku panna hääletusele just see ühekojalisuse küsimus selliselt, et kõigepealt, kui on ühekojaline, ja teine variant, kui on mitmekojaline parlament. Kui ettepanek peaks läbi minema mitmekojalisusena, siis teeb ta ettepaneku teha kolmekojaline parlament, kus oleks veel lisaks maakondade ja suurlinnade esindajatele ka kolmas koda, mis koosneks valdade ja alevite esindajatest. Nii et siis me võiksime hääletada nii, kas on ühekojaline või kahekojaline.

Mul on veel juhatajale ettepanek. Nendes küsimustes, kus on olemas enam kui kaks alternatiivi ja praegu hääletamisel on enam kui kaks alternatiivi, rakendada hääletamisel sellist protseduuri, nagu me rakendasime ühe eelnõu aluseks võtmisel. Kõige vähem hääli saanu kukub välja ja kõige enam saanu jääb võitjaks, see näitab ära ka Põhiseadusliku Assamblee seisukoha. See võtab küll natuke rohkem aega, kuid need hääletamised on piisavalt olulised, et me selle aja leiaksime.

V. Saatpalu

Härra Hallaste! Kas toimkond kaalus Norra, meile lähedal asuva riigi parlamendi moodustamise kava, kus suure kogu sees moodustatakse teine väiksem kogu? Ja muud ma ei küsigi.

I. Hallaste

Ei. Me ei kaalunud sellist asja. Kaalusime põhiseaduse teksti.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh kolmandale toimkonnale! Niisiis, esimene probleemide plokk – Riigikogu valimised, Riigikogu kestus, Riigikogu kodade arv. Kas proua Aaskivi soovib sõna?

Sõnavõtt kohalt. Proua Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Loomulikult ei suuda härra Hallaste oma ettekannetes plokkide viisi tuua teieni pikki sisulisi arutelusid ja seda, milliste arutelude tulemusel jõudis toimkond ühe või teise otsuseni, kuid ma tahan siiski, eriti arvestades seda, et härra Kamalt tuli ettepanek üldse mitte märkida Riigikogu kokkutulemise aega, tuua teieni selle hääletuse tulemuse, mis kolmanda ja neljanda toimkonna ühisistungil selles küsimuses otsustati. Kolme aasta poolt oli 10 ühisnõupidamisest osavõtjat ja nelja aasta poolt 2. Nüüd, miks me ei arutanud ja miks ka mina isiklikult ei saa aktsepteerida härra Kama lähenemist sellele probleemile nii, et seda tähtaega ei ole vaja? See ei ole ju ainult Riigikogu kokkutulemise aja küsimus, vaid sellega haakub otseselt ka riigivanema valimise tähtaeg, sellega on kaudselt seotud valitsuse kestmise küsimus. Ühesõnaga, see on kogu riigi funktsioneerimise tasakaalumehhanismide küsimus. Seetõttu ei saa sellele läheneda nii, et see ei ole põhiseaduse küsimus. Aitäh!

Juhataja

Härra Rätsep, palun, sõnavõtt puldist!

J. Rätsep

Austatud kolleegid! Lugupeetud juhatus! Ma ütlen selle teema kohta ka mõned isiklikud mõtted, mis päriselt ei ühti siin juba avaldatud seisukohtadega. Ei ühti täielikult, kattuvad aga suures osas. Kõigepealt kinnitan, et olen seda meelt, et peaks olema kindlaks määratud volituste tähtaeg. Samal ajal kinnitan, et kolm aastat ei ole selline kestvus, mille juurde peaks tingimata jääma. Ei ole kostnud midagi Riigikogu ühe olulise tunnuse kohta, milleks on professionaalsus. Meie arenev Eesti ühiskond on proovinud mitut esinduskogu. Ma olen kogenud, et teatava professionaalsuse taseme saavutamine, osavõtjatel professionaalse poliitiku tunnuste ilmnemine võtab aega vähemalt pool aastat, tavaliselt isegi rohkem. Kui ülemnõukogu kohta midagi head öelda, siis see oleks tema professionaalsuse tõus. Täiesti päevakorraväliseid sõnavõtte ja esinemisi enam teisel aastal ei ole, ei ole ka muid rumalaid tunnuseid, mis viitab sellele, et parlamentliku tegevuse kõikidest aspektidest on juba hakatud aru saama. See on minu arvates nähtus, mille arvestamiseta ei saa seda tähtaega määrata. Minul kolleeg Uluotsaga oli võimalus kohtuda Taanis tõelise professionaaliga poliitikas. See oli mees, kes oli olnud Taani parlamendi liige 27 aastat ja kes ei alustanud oma tegevust kaugeltki mitte juristina, vaid lihtsa ärijuhi õpilasena, kellenä sattus ka parlamenti. 27 aastast seitse aastat oli ta vahepeal Taani peaminister. Ta on üks väheseid, tõepoolest väheseid professionaalseid poliitikuid, kellega ma olen elus kokku puutunud. Ma arvan, et niisuguste poliitikute kasvatamiseks on vaja pikemat aega, nende väljaselgitamisekski, kellel on eeldusi selliseks tegevuseks. Seda eriti Eesti keerulises olukorras, kus õigussüsteem on praktiliselt purustatud või igal juhul ülesehitamisel. Parlamendi liige peab hakkama juba tajuma seda, millisest fragmendist sellest mosaiigist, mida ta ehitab, lähtub üks või teine seadus. Niisugune arusaamine tekib alles teisel, kolmandal tööaastal. Selles mõttes ma tulingi, et toetada nelja-aastast tsüklit, sest vähemalt suur osa sellest parlamendist peabki saama professionaalseteks poliitikuteks.

Juhataja

Aitäh! Härra Kask, palun!

P. Kask

Kallid kolleegid! Kuna see volituste tähtaeg on esimene küsimus, siis tulebki sellest alustada. Mina hääletasin kolme aasta poolt ja ma lisan mõned argumendid, mis pole siin kõlanud. Mõned vastuargumendid ka nendele argumentidele, mis on nelja aasta poolt esitatud. Kõigepealt see, et valimised on kallid ja sellest aspektist on nelja-aastane tsükel soodsam kui kolmeaastane. See argument minu arvates ei tööta. Valimised on suhteliselt odav lõbu, eriti kui võrrelda seda näiteks valitsuskriisidega, aga nii paradoksaalne kui see ka pole, tähendab kolmeaastane volituste tähtaeg stabiilsemat valitsust kui nelja-aastane. Selle kohta on väga palju näiteid maailmapraktikast, et viimaseks aastaks ei taha enam keegi valitsusse jääda. Viimasel aastal kukutatakse valitsust haruharva, vahetevahel lagunevad koalitsioonid ise ja siis tekivad küll raskused valitsuse moodustamisega. Näiteks kümnekond aastat tagasi Rootsis, kus aasta enne valimisi ei saadud

mingisugust koalitsiooni kokku ja pukki pandi vähemusvalitsus, häältega 30 millegagi poolt. Kuna vastu oli vähem kui absoluutne enamus 349-liikmelisest parlamendist, siis kinnitati see vähemusvalitsus ära. Need on kaalutlused kolmeaastase tähtajaga volituste puhul, sest valitsuskriisid ja see olukord, kus igal aastal või koguni tihedamini on uus valitsus, on meile väga tõsine ähvardus. Me peame leidma rohkemgi kui ühe sellise mehhanismi ja võtte ning panema selle põhiseadusesse, et vältida seda olukorda, et leevendada seda ohtu.

Teiseks, kas Riigikogu on ühe- või mitmekojaline. Sellest on ka kirjanduses palju kirjutatud. Kõige tähtsam siinjuures ei olegi see, kas on üks või kaks koda, vaid see, et kui on kaks koda, siis milline on teise koja osa, milline on tema võim. Ei ole midagi õudsemat kui moodustada kahekojaline parlament, kus kaks koda on valitud erinevatel alustel, aga on kõikides küsimustes võrdse tugevusega. Asi töötab võrdlemisi hästi, kui teine koda on nõuandev koda, n.-õ. tarkade meeskond. Aga üldine soovitus professor ... ühest ettekandest on, et need, kes alustavad demokraatliku riigiga, teevad paremini, kui nad valivad lihtsama, ühekojalise süsteemi.

Kolmandaks, mida öelda põhiseaduses valimisseaduse kohta? Ma arvan, et mida vähem, seda parem. Praegu on päris mitmed asjad veel lahtised. Valimisseaduse komisjon ülemnõukogu juures töötab. Võimalusi on väga palju, ka lahendusi. Hakata nüüd põhiseaduses mõnda neist sulgema on minu arvates halb. Seda peab muidugi ütlema, et proportsionaalne põhimõte iseenesest ei ole vaidlustatud üheski variandis, ent väljend "proportsionaalne põhimõte" ei ole üheselt mõistetav. Ma natuke kardan, et seda võidakse hiljem vaidlustada, kui me tahame näiteks hakata arutama künnist. Näiteks võib mõni poliitiline jõud, kes seda ei armasta, kes seda ei taha, viidata põhiseadusele ja vaidlustada künnise sissetoomise. Sellise mitmemõttelise, mitteühetähendusliku sõna kasutamine põhiseaduses pole hea.

Need on argumendid, mida ma enne siit ei olnud kuulnud, ja ma loodan, et neid täna arvestatakse.

Juhataja

Aitäh, härra Kask! Kell on 14. Vastavalt reglemendile algab tunniajaline lõunavaheaeg. Me kohtume uuesti kell 15 ja sõna saab samal teemal härra Runnel. Lõunavaheaeg tund aega.

Lõunavaheaeg

Juhataja

Lõunavaheaeg on lõppenud, lugupeetud kolleegid. Palun istuge oma kohtadele! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 32 assamblee liiget. Jätkame kolmanda teematoimkonna aruande esimese osa läbiarutamist. Sõna saab härra Runnel. Palun!

H. Runnel

Kallid kolleegid! Ma tahan võrdsustada loogilisi ja tundelisi argumente ja tahan juba paljudele igavaks läinud teemat puudutada. Alati, kui räägitakse, põhjendatakse mõningaid asju, et on väga kiire, peame ruttu tegema, elu on väga kiire, siis meenuvad mulle halvad lood hitlerlastest, kes

käskisid juutidel väga kiiresti lahti riietuda – ruttu, ruttu ja ruttu. Ruttu – kuhu? Nad läksid gaasiahju. Kiirust oli vaja selleks, et operatiivselt tegutseda.

Kui rääkida kiirusest, siis oleks võinud tõesti võtta aluseks 1937. aasta põhiseaduse ja selle kiiresti rakendada. Nüüd peame mõne asja juures natuke kauem töötama. 1937. aasta ning 1920. aasta põhiseaduste tegemise ajal oli kaks analoogiat. Ka siis arutati, kas neli aastat või kolm aastat. Nelja aasta kasuks põhjendati niimoodi, et üks aasta kulub inimestel ameti õppimisele ja harjutamisele, üks aasta läheb valimisvõitluse ettevalmistamise peale, nii jääks kolme aasta puhul produktiivset aega üks aasta ja näiline kiirustamine tooks suuremat ajalist kahju.

Teine moment on seotud 1920. aastaga. Kui 1920. aasta kohta öeldi, et selle põhiseaduse andsid revolutsioonilised oligarhid, kes uskusid demokraatiasse, siis meie kohta võidakse varsti kirjutada, et 1991. aasta põhiseaduse andsid libertinistlikud oligarhid, kes uskusid demagoogiasse. Ühesõnaga, kui mina argumenteerin kahekojalise Riigikogu kasuks, siis just toetudes sellele olukorrale, mis praegu riigis on. Praegu on meie ühiskonnas ju partokraatiast arenenud oligarhia see peamine jõud, mis dikteerib, mis juhib ja mida kardetakse. Ka teise koja loomist kardetakse sellepärast, et teine koda saab endiste partokraatia esindajate kogunemiskohaks. Küüniliselt võin öelda, et jah, see peabki nii olema, siis oleksid nad selgelt meie silme all ja meie ei murra oligarhiat ega tema võimu jaanalinnu mängimisega. Ma soovitaksin niisugust varianti, et siiski see teine kogu mingil moel moodustatakse, sest iga riigi juurde kuulub ka esinduslikkus. See on riigi atribuut. Kui öeldakse, et nõuandev koda, siis selle moodustamisel, kui loobutakse geograafilisest printsiipest, maakondade printsiipest, võiks sinna ikkagi väarikaid inimesi kutsuda. Me esitaksime põhiseaduse rakendamise juures julgesti klausli, et esimesse Riigikogusse ei saa kuuluda need inimesed, kes on väga rängalt olnud seotud komparteiga ja selle oligarhiaga, mis selle baasil on tekkinud. See on dilemma ja sellest tuleb väga otsekoheselt rääkida, ilma selleta me kaugele ei jõua. Kui selles seaduses on öeldud ka see, et kogu, Riigikogu on nelja-aastane, aga esimene, ülemineku Riigikogu on kolmeaastane, siis saab ühendada kaks niisugust asja: kompartei endise rolli kõrvaldamine ja lühema tegevusajaga Riigikogu kehtestamine.

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Räägin kolmest aspektist, mida kolmas toimikond on pannud teie ette hääletamisele. Kõigepealt, need probleemid ei ole mitte ainult Riigikogu isiklikud probleemid. Sellesamas põhiseaduse projektis me kirjutame, et kõrgeima võimu kandja on rahvas. Kogu see dokument ongi eeskiri, mismoodi rahvas oma võimu teostab, milline on see riistvara, kuidas ikkagi see võim saab sellel territooriumil teostatud. Ta valib selleks endale seadusandja – ühe kogu. Nüüd on probleem selles, kas me kirjutame sisse täiendavaid tingimusi või ütleme, et kogu selle metoodika paneb paika eriseadus, sest ühiskonna suundumused võivad olla erinevatel ajahetkedel erinevad ja seetõttu võib täiendav eritingimus põhiseaduses saada siduvaks ja ka

pidurdavaks teguriks ühiskonna edasisel arengul. Selle tõttu ma mingil määral jagan Peet Kase kõhklusit. Põhiseadus kui püha dokument peaks olema oma olemuselt võimalikult stabiilne, et me ei peaks seda tihti muutma. Proportsionaalsus minu arusaamise järgi on see, mis püüab kujundada selle ühiskonna mudeli, parlamendi, sest parlament on ju see koht, kus toimub ühiskonna eri soovide kooskõlastamine, leitakse ühisosa, mis meid seob, et edasi minna. Seetõttu oleks proportsionaalsuse nõue õigustatud. Et vältida võimalikke juhuslikke jõude ühiskonnas, oleks see kindlasti vaja põhiseaduses piiritleda.

Teine moment, Riigikogu kodade arv. Me peame esitama küsimuse, et kuulda kolleegide suust põhjendust, miks ikka see teine koda vajalik on. See on instrumentarium, mitte midagi rohkemat. Milleks teine koda vajalik on, milline on tema funktsioon? Eesti Vabariigi aegses, 1937. aasta põhiseaduses oli Riiginõukogu nimetuse all teine kogu ja sinna olid valitud Eestimaa autoriteetsamad isikud. See tähendab, kui Riigikogu produkt on põhiseadus, ühiselureegel, ja kuna see on valminud poliitikute käe läbi, siis võib olla tõesti selline oht, et valitsus kannatab ja autoriteetsed isikud, kellel on olemas elukogemus, peaksid läbi kaaluma, kas see seadus on ka elule vastav, selles mõttes on neil nagu järelkontrolli või nõuandja funktsioon. Kuid kujutage ette seda, et me elame väga erilises olukorras ja seetõttu on mõistlik minna siiski ühekojalisele variandile, makstes lõivu sellega, et teine koda oma funktsioone ei täida, ei ole seda järelkontrolli funktsiooni. Me peame lihtsalt töötama, looma väga palju reglemente, aga me oleme väga vähe jõudnud ära teha. Teine koda võtab ja paneb pidurid peale, aga meil on vähe aega. Piltlikult öeldes, neljandal aastal visati meid trepist alla. See trepp on läinud liiga pikaks, aga tagasi saame astuda ainult samm-sammult ja kiirus on väga suur.

Kolmas moment on Riigikogu volituste aeg. Võib-olla ma räägin ebatraditsiooniliselt, aga valimised on kui suur turg, kus kõik poliitikud, poliitilised jõud, deklareerivad ja pakuvad oma kaupa, rahvas aga valib kauba, keda ta selles instrumendis tööle paneb. Täna oleme dünaamilises seisukorras ja see dünaamika ei lõpe homme ega mitme aasta pärast. Rahvale on vaja anda kindel garantii, et teatud aja tagant on uus kaubavahetus või -pakkumine, kusjuures ta saab teha oma valiku, kas see töö on olnud hea või halb. Kui see töö venib liiga pikaks, siis võib see kurjus, mis siit saalist tuleb, tuua palju suuremat majanduslikku kahju, kui on uue valimise korraldamine. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Härra Saatpalu, palun!

V. Saatpalu

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Siin saalis on mõningaid ilminguid, mis viitavad sellele, et on katseid kirjutada põhiseadusesse tänast poliitilist olukorda ja sellest tingitud numbreid. Ma siiski pöördun assamblee liikmete poole üleskutsega olupoliitikat mitte sisse kirjutada, sest põhiseadus on pikaajaline asi. Muidu me võimegi lõpuks põhiseadusesse kirjutada, et iga okupatsiooni järel

valitakse järgmine parlament kolmeks aastaks ja kõik järgmised neljaks aastaks. Sellised asjad lahendame kuidagi teisiti ära. Niisamuti on ka mitmesuguste vanusetsensustega. Me võime täiesti kindlalt öelda, et saja aasta pärast on inimene varem küps üht või teist asja otsustama. Säärased tsensused võiksid tõesti olla valimisseadustes. Kui me praegu siin nende numbritega kangesti opereerime, siis näitab see jälle üles usaldamatust järgmise põlvkonna ja selle poliitiliste jõudude vastu. Sellepärast kutsun kõiki toimkondi üles suhtuma kriitiliselt nendesse numbritesse, mis puudutavad igasuguseid tsensusi, aga isiklikult ma olen nelja aasta poolt. Tänan!

Juhataja

Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Palun kõnepulti härra Hallaste! Me selgitame assamblee arvamust nendes küsimustes, mille paneb hääletamisele kolmas toimkond. Küsimused puudutavad kolme valdkonda: Riigikogu valimised, selle volituste kestus ja kojalisus. Niisiis, härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Esimesena läheks hääletamisele Riigikogu volituste kestus. Siin on välja pakutud kolm varianti: esiteks, Riigikogu volitused kestavad kolm aastat, teiseks, neli aastat, kolmandaks, mitte fikseerida seda põhiseaduses. Ma palun panna need hääletamisele konkureerivalt ja teha mitu vooru, nii et kõige vähem hääli saanud variant langeb iga vooru järel välja, nii nagu me valisime põhiseaduse eelnõu alusvariandigi. Viimane hääletusvoor oleks see, kus kaks kõige enam hääli saanud jäävad konkureerima ja kumb saab enam hääli, see on siis ka Põhiseadusliku Assamblee seisukoht.

Juhataja

Härra Hallaste! Juhatus palub kaaluda võimalust, et alternatiivid oleksid järgmised: fikseerida ja mitte fikseerida. Kui toetatakse varianti, et põhiseaduses tuleb volituste kestus fikseerida, siis on meil võimalik hääletada kolme, nelja ja viit aastat, nii kuidas on ettepanekud.

I. Hallaste

Selline kord on siin võimalik, kuid järgnevad hääletused tuleb ikkagi teha mitmevoorulised.

Juhataja

Kas toimkond on nõus, et hääletatakse seda, kas Riigikogu volituste kestus on põhiseaduses fikseeritud või ei ole seda vaja teha?

I. Hallaste

Jah, see on õige hääletusvoor.

Juhataja

Härra Koha! Ma arvan, et praegu peaks küll võtma sõna protseduuriküsimustes. Palun!

K. Koha

Austatud kolleegid! Ma pean põhimõtteliselt protesteerima. Härra Kama tegi oma ettepaneku täna, see ei ole komisjonis läbi arutatud. Ma leian, et kõik ettepanekud, mis pole komisjonis läbi arutatud, ei kuulu Põhiseaduslikus Assamblees juhuslikule hääletamisele. Põhimõtteliselt saab hääletada

ainult komisjoni esitatud varianti. Aitäh!

Juhataja

Härra Kama võttis oma ettepaneku tagasi. Ma tuletan meelde, et härra Kama ettepaneku sisu seisnes selles, et volituste kestust põhiseaduses mitte fikseerida. Seega on jäänud alles kaks ettepanekut: kolm aastat ja neli aastat. Esimesena paneme hääletusele kolm aastat ja teisena neli aastat.

Kes on selle poolt, et Riigikogu volituste kestus kolm aastat oleks fikseeritud põhiseaduses?

Hääletame. Poolt 20, vastu 14.

Teisena panen hääletusele Riigikogu volituste kestuse neli aastat, mis on fikseeritud põhiseaduses.

Hääletame. Poolt 18, vastu 15.

Sellisest tulemusest on toimekonnal kindlasti väga palju "kasu". Tuletan meelde, et kolmeaastase volituse kestuse poolt on 20, nelja-aastase kestuse poolt 18. Härra Hallaste, palun pulti!

I. Hallaste

Järgmisena läheb hääletamisele küsimus, kas Riigikogu on ühekojaline või kahekojaline.

Juhataja

Niisiis, hääletamisele läheb küsimus, kas Riigikogu on ühe- või kahekojaline. Milline ettepanek läheb enne hääletamisele?

I. Hallaste

Ühekojaline, see on toimekonna seisukoht.

Juhataja

Hääletamisele läheb kolmanda toimekonna ettepanek fikseerida põhiseaduses, et Riigikogu on ühekojaline. Hääletame. Poolt on 31, vastu 6.

Teisena panen hääletusele alternatiivi, et Riigikogu on kahekojaline. Hääletame. Poolt on 6, vastu 23.

Need konkureerivad ettepanekud on selgelt järjestunud: ühekojalise Riigikogu poolt on 31, kahekojalise poolt 6.

I. Hallaste

Kolmas hääletus on § 52 lõike 1 kohta. Esimene variant, mis hääletusele läheb, kõlab nii: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Teine variant: "Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." Kolmas variant on jätta see lõige üldse välja.

Juhataja

Härra Hallaste, palun, üks täpsustus! Tekstis on § 52 kahelauseline. Teine lause on: "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus."

I. Hallaste

See on teine lõige §-s 52. Kui ei lähe läbi mitte esimene, vaid teine variant, siis see jääb teiseks

lõikeks. Kui peaks läbi minema kolmas variant, siis see liidetakse §-ga 51, see jääb § 51 teiseks lauseks.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud härra Hallaste! Ma tahaksin siiski, et te selgitaksite saalile täpsemalt, mida kolmas variant iseenesest kaasa toob. Kas seda, et Riigikogu valimise korra määrab valimisseadus ja kõik, mingeid muid valimisprintsiipe valimisseaduses ei määrata?

Juhataja

Proua Aaskivi! Ma olen sunnitud sekkuma. Me asusime hääletuse juurde ja praegu on paras aeg võtta sõna protsessuaalsetes küsimustes. Kas protsessuaalsetes küsimustes on sõnavõtte? Ei ole. Härra Hallaste! Konkureerima lähivad kolm ettepanekut. Palun esimene ettepanek ette lugeda!

I. Hallaste

Paragrahvi 52 lõike 1 tekst: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Toimikond pooldas seda seisukohta.

Juhataja

Kes on selle poolt, et § 52 lõige 1 oleks formuleeritud sellise tekstiga, nagu teile on välja jagatud: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel"? Hääletame. Poolt 20, vastu 5. Palun teine variant!

I. Hallaste

"Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." See oleks § 52 lõige 1.

Juhataja

Hääletame teksti, nagu härra Hallaste selle praegu ette luges. Hääletame. Poolt 4, vastu 20. Meil on jäänud hääletada kolmas, viimane variant.

I. Hallaste

Kolmas variant on jätta § 52 lõige 1 välja. See tähendab, et põhiseaduses ei fikseerita üldse valimiste korda, see jäetakse valimisseaduse hooleks.

Juhataja

Niisiis on kolmanda ettepaneku sisu selles, et § 52 koosneb praeguse teksti puhul vaid teisest lõikest, tekstist "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus". Panen hääletamisele kolmanda variandi. Hääletame. Poolt 19, vastu 16.

Nende hääletamiste tulemus on selline, et kolmest konkureerivast ettepanekust sai kõige enam häält – 20 poolthäält – esimene variant, mille sisu on järgmine: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Samas paragrahvis järgneb teine lõige: "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus." Paraku on ka sellel korral kaks ettepanekut saanud peaaegu ühtemoodi häält. Konkurents on teisel kohal kolmas variant, mille sisu on selles, et § 52 lõige 1 sellisel kujul, nagu

see teile on kätte jagatud, jääb välja ja teine lause liidetakse eelmise paragrahviga. Jätkame hääletamisi. Härra Hallaste, palun uuesti pulti!

I. Hallaste

Me oleme raskes olukorras, kuna meie reglement ei määra ära, kuidas peaks parandusettepanekuid edasi hääletama. Mul on ettepanek panna omavahel konkureerima mõlemad eelmisel hääletusel kõige enam hääli kogunud variandid, see on siis põhitekst ja jätta § 52 lõige 1 välja. Ma loeksin ainult poolthääli. Kumb saab rohkem poolthääli, see osutub võitjaks.

Juhataja

Lugupeetud assamblee liikmed! Lugupeetud kolmas toimkond! Juhatus on seisukohal, et täna hääletamist mitte lõpule viia, mitte viia läbi järgmist hääletusvooru. Ilmselt on vaja järele mõelda kahe enim hääli saanud ettepaneku sisu üle, et lõplikult otsustada, kumba neist assamblee toetab. Juhatus rõhutab seda, et sel juhatuses koosolekul saime teematoimkondadest aru nii, et me ei püüa iga hinna eest hoida kiiret tempot, vaid eelistame sellele tähtsamate küsimuste rahulikku ja igakülgset läbikaalumist. Palun, kas juhatuses selline otsus äratas kelleski protesti?

I. Hallaste

Kahjuks ei saa ma toimkonna nimel öelda, aga mulle tundub see mõistlikum olevat.

Juhataja

Proteste ei ole. Juhatuses otsus on selline, et me hääletamist lõpule ei vii. Teist vooru ei tule. Me jätkame, palun!

I. Hallaste

Teine probleemidering on seotud §-ga 59, kusjuures eraldi tuleb hääletada esimest ja teist lõiget. Lõige 1 fikseerib, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse. Riigikogu liige ei tohi olla samal ajal mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal ega saada tasu mõnelt ettevõttelt või kuuluda selle juhatusse. See on variant, mis toimkonnas leidis kõige enam toetust ja see on ka meie paragrahvi põhitekst. Samas kõlas toimkonnas ettepanek jätta välja sõnad "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt", kusjuures siis tuleks selle lause lõppu veidi keeleliselt redigeerida. Selle ettepaneku tegi Ignar Fjuk. Mõte on selles, et kui põhiseaduses fikseeritakse, et Riigikogu liige ei tohi saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt, siis näiteks ei saaks ta ka honorari ajaleheartikli kirjutamise eest, sest ajaleht on teatavasti tulunduslik ettevõte. Samuti ei saaks ta mingeid muid tasusid mitte üheltki asutuselt või ettevõttelt. Nende sõnade sissejätmine ei takista aga saamast tasu mõnelt mittetulunduslikult asutuselt või ettevõttelt. Oli ka ettepanek jätta terve teine lause välja ja neid asju põhiseaduses üldse mitte fikseerida.

See on omamoodi põhimõtteline otsus, mis Põhiseaduslikul Assambleel langetada tuleb. Kas Riigikogu liige tohib kuskilt mujalt tasu või palka saada? Soomes teatavasti sellist keeldu ei ole. Eduskunna liikmed saavad edasi tasu samast ettevõttest, kus nad töötasid enne, kui nad parlamendi

liikmeks said. Seal ei tehta sellest mingit probleemi. Samas on ka riike, kus need asjad on väga rangelt reglementeeritud ja parlamendi liikmetele peale pandud suured keelud. Me peame nüüd otsustama, kuidas meie vabariigis olema hakkab. Siin on jälle kolm varianti. Esiteks, § 59 lõike 1 põhitekst, teiseks, jätta välja sõnad "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt" ja kolmas variant on jätta teine lause üldse välja, mis tähendab seda, et Riigikogu liige võib kuuluda igasugustesse aktsiaseltsidesse ja nende juhatustesse, saada tulu erinevatelt kontsernidelt ja korporatsioonidelt ning vastavalt sellele täita ka nende tellimusi, kui vaja on. Palun see hääletusele panna!

Juhataja

Härra Runnel! Kas teil on protsessuaalne küsimus? Üks hetk, palun! Juhatus otsustas, et sõnavõtte pole võimalik uuesti avada. Kui on proteste protsessuaalsetes küsimustes, siis neid on võimalik esitada sel teel, et tõstetakse käsi püsti. Härra Runnel! Kas teil on protest?

H. Runnel

Kuna protsessuaalne tegevus on hääletamine ja hääletamise aluseks oli argument, et tasu ajaleheartikli eest võrdsustatakse tulunduslikust ettevõttest saadud tasuga, siis pean ütleva, et esimest nimetati vanasti honorariks ja see on midagi muud kui olla firma dividendide toidul. See on põhimõtteliselt väga suur küsimus ja sellest võib isegi pikalt rääkida. Ei saa nii lamedalt võtta.

Juhataja

Härra Runnel! Juhatus on seisukohal, et teie esitatu on arutelu uuesti alustamine, see on sisuline sõnavõtt. Ma palun väga kolleege mitte alustada arutelu teist faasi! Käsi püsti on proua Aaskivil. Palun, teie protest!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Värskendame mälu. Härra Hallaste, alustades kolmanda toimkonna ettekandeid, ütles, et hääletamised ja sõnavõttud tulevad plokkide kaupa. Nüüd on jõutud teise plokini, milles ei ole veel sõnavõtte olnud.

Juhataja

Protest on põhjendatud. Vabandust! Kas härra Hallaste soovib kõigepealt jätkata oma aruannet selle ploki kohta? Pärast seda tulevad küsimused ja siis sõnavõttud.

I. Hallaste

Palun vabandust! Ma palusin juhatajat panna ettepanekud hääletusele enne, kui sõnavõttud olid ära kuulatud. Ma räägiksin veel sellesama paragrahvi lõikest 2, mis ütleb, et Riigikogu liikmel tuleb temale kuuluva kinnisvara ja muu vara kohta esitada aruanne Riigikogule või mingisugusele Riigikogu ametile, vastavalt Riigikogu seadusele. Esialgu oli eelnõus sees, et ametisse astumisel esitab Riigikogu liige aruande oma varade kohta. Toimkonnas arutades leiti aga, et see soodustab manipuleerimist ja tegelikult ei näita see aruanne mitte midagi ära. Kui seda üldse teha, siis tuleks seda teha periooditi, teatud aja tagant ja sellisena me selle praegu siin ka fikseerisime. Selle teise

lõike vastu protestis härra Uluots, kes ütles, et sellise aruande nõudmine on üleüldse vastuolus inimõigustega ja omandiõigusega. Toimkond leidis, et see pole vastuolus omandiõigusega. Riigikogu liige peab lihtsalt teatud organile tegema teatavaks oma varandusliku seisuga, et kui peaks tulema süüdistus korrupsioonis, siis on olemas üks organ, kes võib tõestada ja vajaduse korral neid andmeid ümber lükata. Andmete esitamine oma vara kohta ei tähenda, et seda tehtaks avalikult. Kogu vara esitamise korra määrab tulevikus Riigikogu kodukorra seadus. Ka see küsimus tuleb täiesti eraldi hääletamisele, kui sõnavõttud on kuulatud.

Juhataja

Härra Järlik! Teil on sõna küsimuse esitamiseks.

R. Järlik

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Hallaste! Te ütlesite, et teise lause väljajätmine tähendab seda, et Riigikogu liige võib saada tulu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt. Mina saan niimoodi aru, et selle lause väljajätmine tähendab, et tulu saamise võimalust ei fikseerita põhiseaduses. Kummal meist on õigus?

I. Hallaste

Teil on õigus, seda ei fikseerita põhiseaduses. See tähendab ka seda, et põhiseadus ei keela saada tulu, küll aga võidakse see keeld panna peale mingisuguse seadusega. Teil on õigus.

L. Vahtre

Lugupeetud ettekandja! Kas ma sain õigesti aru, et Riigikogu liige ei või olla näiteks minister?

I. Hallaste

Ministrite kohta on omaette kord. Riigikogu liige, kes saab ministriks, lahkub Riigikogust, peatab oma tegevuse Riigikogus ja tema asemele tuleb asendusliige.

Kui tohib, ma vastaksin ka ühele küsimusele, mille esitas härra Runnel, nimelt, ajalehest tasu saamise kohta. Kui siin on fikseeritud, et ei tohi saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt, siis käib see ka ajalehe kohta, sest ajalehe väljaandmine on tulunduslik ettevõtmine ja sealt saadav honorar on samuti üks tasu liike. Riigikogu liikme palk peab olema selline, et ta ei vajaks seda tasu ega müüks seda informatsiooni, mida ta Riigikogu liikmena saab paratamatult rohkem kui tavaline inimene, ajakirjanik, mingisugustele ajalehtedele või televisioonile ega teeniks sellega.

J. K. Talve

Härra Hallaste! Ma arvan, et siin on tegemist üleliia suure kartusega. Olla ühe ettevõtte juhatuses ja saada sealt tasu ei tähenda ju otseselt seda, et need küsimused, mis Riigikogus otsustamisele tulevad, peaksid olema sellest asutusest sõltuvuses. Teine asi, mis siin öeldi, puudutas dividende. See tähendab ju seda, et ei tohi omada aktsiaid. Üleüldse ma kardan, et siin on tegemist tõesti suure kartusega. Preventiivselt neid sõltuvussuhteid ära hoida ei ole minu arvates üldse võimalik, seda ei garanteeri ükski seadus. Minu meelest oleks targem lähtuda sellest, et kui avastatakse mingi

konkreetne korrupsiooninähtus, hakatakse seda uurima ja siis oleks ka kohtus võimalik esitada võimalikult kõikehõlmav aruanne oma omandisuhete kohta.

I. Hallaste

Mõnes asjas, peab nõustuma, on väga raske täielikult ära hoida sõltuvust mingisugustest firmadest. Seda ei saa seadusandlike aktidega absoluutselt välistada, kuid nende suhete kontrollitavust saab küll suurendada ja vähendada tõenäosust, et selline sõltuvus oleks. Mis puutub teksti, siis see ei keela saada dividende aktsiatelt.

Juhataja

Küsimusi rohkem ei ole. Suur tänu, härra Hallaste! Kuna juhataja kurikaval plaan mitte anda assamblee liikmetele sõna on paljastatud, siis ma pakun esimesena sõna härra Runnelile, kelle sõnavõtu ma ära rikkusin. Nii et palun veel kord härra Runnelilt vabandust! Kas soovite sõna? Ei. Siis on esimene sõnasaaja härra Koha. Palun!

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! See § 59 praegusel, redigeeritud kujul tuleneb tõesti härra Adamsi väljatöötatud eelnõust. Esimene probleem on vahest selles, kas me fikseerime põhiseaduses ära Riigikogu liikme sissetulekute piirangud, kas me jätame need sisse või ei. Teatavasti kommenteeris 1937. aasta põhiseadus üsnagi täpselt riigiteenistusse astunud inimeste võimalikke töötasusid. Tähendab, tuleb teha vahet töötulu ja omanikutulu vahel. Mismoodi seda reguleerida või jätame selle kõik põhimõtteliselt eriseaduste hooleks? Mõistlik olekski täna hääletada assambleel kahte põhimõtet: kas panna põhiseadusesse mingeid algeid või mitte? Ühest küljest on tulevane Riigikogu niikuinii professionaalne parlament. Need inimesed, kes tulevad siia tööle, peavad teenima oma valijaid, oma rahvast. Et see töö oleks efektiivne ja hästi tehtud, peab ühiskond seda ka hästi tasustama, sest halvasti makstud töö on kehv töö. Kuid seejuures peab piirama ka teisi töötulude allikaid. Tähendab, ta peab teenima ainult ühte jumalat. Kui teenid mitut peremeest, saad ka mitmest kohast palka, ja nii võib kannatada üks töö, kõige tähtsam töö. See ei keela omanikutulu, sest mitmed tulevased Riigikogu saadikud on tulevikus usutavasti üsnagi suurte aktsiate omanikud, varanduste omanikud. See tähendab seda, et nad annavad oma ettevõtteid, varanduse usaldusisiku hooldada ega sekku otseselt majandustegevusse, sest Riigikogu liige on hästi informeeritud inimene ja on ebaaus ülejäänud rahva suhtes, kui üks kasutab oma positsiooni oma vara heaks. Tähendab, erisused ja piirangud tuleb kehtestada. Küsimus on ainult selles, kas me paneme need täpselt kirja põhiseadusesse või tehakse seda eriseadusega.

Teine probleem § 59 lõike 2 juures on, kas potentsiaalne Riigikogu liige peab hakkama aru andma oma varanduslikust seisust, kas ka see kätkeada põhiseadusesse või jätta jälle eriseaduse reguleerida. On mitmeid variante. Me võiksime siiski fikseerida, et tulevane Riigikogu liige peaks rahva teenistusse astudes andma aru oma varanduslikust situatsioonist. Seda tuleks teha erimenetlusega,

see ei pea mitte olema üldrahvalikult teada, kuid kui tekib kõhkclusi või kahtlusi, siis on fikseeritud olukord, et Riigikogu liige ei ole kasutanud oma valijate usaldust kurjasti. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, härra Koha! Järgmisena saab puldist sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Lugupeetud assamblee liikmed! Paar sõna minu poolt nende probleemide lahendamiseks. Ühe kodaniku või inimese tulu riigis võib olla mitmesugune, nagu härra Koha juba ütles – omanikutulu ja töötulu. Võtame näiteks sellised asjad, et parlamendisaadikul on maja ja ta rendib selle välja, tal on maa, ta rendib selle välja, tal on pangas raha ja ta saab sellest protsente. See on omanikutulu, kuid see on ka tulu. Härra Runnel ütles väga ilusti, et on honorar ja on veel üks kategooria, see on töö sellistes struktuurides, mille moodustab parlament ise. Võtame üheainsa näite, kas või Eesti Panga Nõukogu. Kui me nüüd võtame kätte ja hakkame praegu põhiseaduses kõike seda lahti kirjutama, siis me kirjutame kaks lehekülge. Minu arusaamise järgi tuleb see asi lahendada eraldi, nii töötasu kui ka need piirangud tuleb paika panna eriseadusega.

Teine küsimus, parlamendisaadiku varanduslik seis. Parlamendisaadik täidab nagu iga teinegi kodanik aasta lõpus tuludeklaratsiooni. Selles peegeldub paratamatult tema varanduslik seis, kas siis omanikutulu kaudu, mis tähendab seda, et tal on maja või maa, ja teiselt poolt on tema honorarid ja muud teenistused. Ma usun, et parlamendisaadik peab olema eeskujulik ja aus inimene, kes kõik oma tulud kirja paneb. Paratamatult on see kõik näha. Sellepärast toetan ma väga tõsiselt seda, et jätta need asjad eriseaduse hooleks. Ma kordan veel kord, et põhiseadus pole koht selle jaoks.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minu eelkõnelejad on kasutanud eriseaduse terminit. Ma ütlen selgelt välja, et ma tean kahte eriseadust, mis tulevikus kindlasti ka neid küsimusi puudutavad – need on Riigikogu kodukord ja Riigikogu liikme staatuse seadus. Võimalik, et neid tuleb veelgi. Nagu härra Koha ütles, ma kordan veel kord üle, me otsustame sisuliselt selle vahel, kas see on Riigikogu liikme staatuse ja kodukorra küsimus või põhiseaduse küsimus. Aitäh!

Juhataja

Härra Arjukese, palun!

R. Arjukese

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud koosolek! Ma tahan siiski öelda, et me ei saa kirjutada päris niisugust põhiseadust, kus üldse mitte midagi sees ei ole. Kui me ka jääme tulevaste seaduste peale lootma, siis me peame ikkagi kas või ühe lausega panema paika põhiprintsiibid, mida need seadused hakkavad täpsemalt käsitlema. Mis puudutab seda piirangut, et saadik ei tohi üldse ühestki tulunduslikust ettevõttest tulu saada, siis minu arust ei ole see üldse teostatav. Kui näiteks talumees valitakse parlamenti, siis ei saa ta ju talust loobuda või seda uuesti käest ära anda.

Mis puutub sellesse, et varanduslike asjade kohta ei saa parlament oma liikmetelt aruannet nõuda, siis on ju nii, et avaliku elu tegelane ei saa kasutada kõiki eraisikute privileege. Avaliku elu tegelane peab siiski olema igas mõttes avaliku elu tegelane. Ma tänan!

Juhataja

Aitäh! Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Eelmine kõneleja ütles suurema osa ära. Mulle tuleb lihtsalt meelde see koht, mis puudutas erinevate poliitiliste erakondade esindajate, erinevate sotsiaalsete ja majanduslike gruppide huve. Kui nüüd näiteks Saadjärve piimaühistu juhataja või juhatuse liige ei tohi olla Maa-Keskerakonna parlamendisaadik, ilma et ta selle koha pealt tagasi astuks, siis see on natuke nõme ja tema sõltuvust oma taustarühmadest ei vähenda see mitte üks raas.

Juhataja

Aitäh! Härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre

Toetaksin muidu teist alternatiivi, mis näeb ette sõnade "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt" väljajätmist, sest dividendide saamist aktsionärina ei oleks tõesti mõtet ära keelata, ainult et sellisel juhul läheks tekst natuke koomiliseks. Keelatud on olla riiklikul, palgalisel ametikohal, keelatud on olla tulundusliku ettevõtte juhataja, aga ei ole keelatud olla mingil mitteriiklikul palgalisel ametikohal. Minu meelest võiks see tekst olla ka niimoodi: "Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla kuskil teisel palgalisel ametikohal ega kuuluda mõne tulundusliku ettevõtte juhatusse." Tänan!

Juhataja

Aitäh! Härra Saatpalu, palun!

V. Saatpalu

Ma toetan seisukohta, mis väldiks põhiseaduslikul tasemel kuidagi vihjeid, et eesti rahvas peitub mingi kadedus. Seetõttu pooldan ainult § 59 esimese lause sissejätmist. Ma usun, et me ei suuda nii kõrgel eetilisel tasemel sõnastada seda keeldu, mis välistab kõik muu või reglementeerib midagi muud. Meie rahvast võib jääda mulje, et ta elab loosungi all "Ja kadedusel polnud piiri ka siis, kui sõber sai klistiiri." Seetõttu pooldan selles paragrahvis lühidust.

Juhataja

Tänan! Härra Runnel, palun!

H. Runnel

Kallid kolleegid! Kui otsustatakse lühema teksti kasuks, et piirangud parlamendisaadikule jätta ainult eriseadustesse, siis palun olge valmis toetama järgmist lauset, mis tuleks viia riigi kohustuste hulka kodanike õiguste osas, s. o. riigi ülesanne on võidelda vaesusega. Siis oleme kaubelnud võib-olla õiglaselt, sest vaene inimene tahab ka kaitset.

Juhataja

Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Härra Hallaste, palun veel kord pulti! Teisel katsel on § 59 tekst. Palun!

I. Hallaste

Paragrahvi 59 lõikest 1 tuleb kõigepealt panna hääletusele variant 1: kas põhiseaduses fikseerida peamised põhimõtted Riigikogu liikme sissetulekute piirangute kohta? Variant 2 on seda põhiseaduses mitte teha, jätta see eriseaduste hooleks, kui seda vajalikuks peetakse. Seega palun panna hääletusele kaks asja. Kolmevariandiline tekst praegu ei sobiks, sest kõrvalt tulevad juba juurde parandusettepanekud, kuidas seda teksti võiks parandada. Toimkonna töö jaoks oleks hea panna hääletusele see, kas esimeses lõikes fikseeritakse mingeid piiranguid või ei fikseerita neid põhiseaduses üldse.

Juhataja

Niisiis, esimesena paneb kolmas toimkond hääletamisele § 59 baasil põhimõtte, kas põhiseadus fikseerib või ei fikseeri. Kumb läheb esimesena hääletamisele?

I. Hallaste

Fikseerimine esimesena. Paragrahvi 59 lõiget 1, mis puudutab aruandekohustust, tuleb pärast eraldi hääletada.

Juhataja

Niisiis, esimesena läheb hääletusele § 59 baasil kolmanda toimkonna ettepanek, et põhiseaduses on fikseeritud Riigikogu liikme piirangud võtta osa tulunduslikust ettevõtlusest. Kas nii? Või saada tasu? Panen hääletusele. Paragrahvi 59 sisu on, et Riigikogu liikme tegevus ettevõtluses on piiratud. Poolt 12, vastu 13. Härra Hallaste, palun! Milline on teine küsimus, mida me hääletame?

I. Hallaste

Teine küsimus on § 59 lõige 2.

Juhataja

Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Sama lõike esimene alternatiiv toetust ei leidnud. Kas ma võin seda tõlgendada nii, et ...

Juhataja

Härra Hallaste! Härra Kohal on protest. Palun!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Praegu hääletamistulemusi vaadates tekkis mul arusaam, et osa kolleege ei mõistnud probleemi. Kolmas toimkond tahab teilt põhimõtteliselt teada saada suunda, kas põhiseaduse § 59 lõikes 1 peab fikseerima Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted. Alternatiiv oleks, et ei fikseeri. Praegu jäi mulle niisugune mulje, et see puudutab ettevõtlusest saadavat tulu jne. Alternatiivide sisu on selles, kas põhiseadus fikseerib

Riigikogu liikmete sissetulekute garantiid ja piirangud, olenemata sellest, kust need sissetulekud tulevad. Praegu oli aga niimoodi, et kas need tulevad ettevõtlusest või mitte. Mulle jäi niisugune mulje, et saalis on segadus. Me peaksime seda hääletust kordama. Asi ei olnud päris üheselt selge. Aitäh!

Juhataja

Juhatus rahuldab selle protesti. Palun härra Hallastel veel kord formuleerida küsimus, mis puudutab § 59. Palun veel kord küsimus, mida me hääletame!

I. Hallaste

Põhiseaduses fikseeritakse Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted. Variant 2 on, et neid põhiseaduses ei fikseerita.

Juhataja

Härra Hallaste! Palun veel kord ette lugeda esimene küsimus ja seejärel paneme selle hääletusele. Härra Hallaste, milline on küsimus?

I. Hallaste

Põhiseadus fikseerib Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted.

Juhataja

Tänan! Panen selle küsimuse hääletusele. Hääletame. Poolt on 14, vastu 18. Väike erinevus esmakordsest hääletamisest, mil oli 12 poolthäält.

Härra Hallaste, palun uuesti pulti! Üks hetk, palun! Härra Kama! Kas on vaja midagi protestida?

Härra Kama! Teil on protestiks sõna.

K. Kama

Vabandust! Mul ei ole protest, mul on küsimus. Kas ma tõlgendan praegust hääletust õigesti, et lugupeetud assamblee otsustas, et § 59 ei ole selles põhiseaduses üldse vaja?

I. Hallaste

Paragrahvi 59 lõiget 1.

K. Kama

Ma arvan, et seda ei pandud praegu õigesti hääletusele. Me oleksime võinud ikkagi hääletada nii, et esimese lause jätame sisse ja ülejäänud asja jätame välja.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Lepime kokku, et küsimused paneb hääletamisele teematoimkond.

Sellepärast on sõna härra Hallastel. Kas on vaja midagi veel kord, kolmandat korda hääletada? Kas teematoimkonnal on selge, mida tähendas vastus? Palun, kuidas me jätkame?

I. Hallaste

Paragrahvi 59 lõige 2. Küsimus on selles, kas Riigikogu liige on oma varanduslike suhete asjas aruandekohustuslik Riigikogu või Riigikogu mingi organi ees. Ma juhin tähelepanu sellele, et

eelmise hääletamisega ei pandud mingeid põhiseaduslikke piiranguid peale tulude saamisele ja seetõttu ei näe mina toimkonna liikmena mingit mõtet ka aruandekohustuses. Kuid kuna eelnevalt on meil need alternatiivid sõnastatud, siis on küsimus, kas Riigikogu on aruandekohustuslik oma varaliste suhete asjus. See tähendab, § 59 lõike 2 põhitekst.

Juhataja

Härra Hallaste! Vabandust, kuid juhatus pidas pisut omavahel nõu ja vähemalt juhatusel on arusaamatu nende asjade sisemine loogika. Kui assamblee ülejäänud liikmed saavad aru, mille poolt ja kuidas nad edasi hääletavad, siis palun sellest märku anda, sest siis ei saa ainult kolm liiget päris täpselt aru, kuidas nad peaksid käituma. Härra Järlik, palun!

R. Järlik

Lugupeetud juhataja! Ka mina ei saa aru. Ma tuletan meelde. Härra Hallaste juhatas hääletamisvooru pärast küsimusi ja sõnavõtte sisse nii: me hääletame, kas põhiseaduses sätestatakse piirangud või ei sätestata. Aga kui me hakkasime hääletama, siis lisandusid sellele ka garantiid. Kas on garantiid ja piirangud või ei? Hääletame ikka selgesti ja üheselt ära, kas piirangud lähevad § 59 või ei.

Juhataja

Härra Reinson, palun!

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on palve, et väljendutaks täpsemalt. Ei ole sugugi ükskõik, kas öelda, et Riigikogu liikmed on aruandekohustuslikud või et Riigikogu liikmed on aruandekohustuslikud vastavalt Riigikogu kodukorrale.

Juhataja

Härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre

Ilmselt tundub niimoodi, et suur hulk assamblee liikmeid ei näe põhjust, miks peaks loobuma Riigikogu saadiku töötasu garanteerimisest. Küll aga jääb kahtluse alla, kas tema muid sissetulekuid tuleks piirata. Tõepoolest, kui muidu ei saa, siis tuleb see üle hääletada. Aga sellegipoolest ei keela mitte miski meil seda teist lõiku tervikuna hääletamast, kas on aruandekohustuslik või mitte. Ma natuke protesteerin Illar Hallaste sissejuhatuse vastu: kui me terve esimese lõigu välja jätame, siis muutub teine lõik just hädavajalikuks.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Juhatus otsustas nii, et härra Uluots ütleb veel, mis tal meile momendil ütelda on, ja pärast seda teeme 20 minutiks vaheaja. Sellel vaheajal saab kindlasti puhata härra Hallaste, kes nüüd parasjagu higi pühkis. Palun, härra Uluots!

Ü. Uluots

Lugupeetav härra Hallaste! Ma kasutan nüüd žargooni ja te võite minu peale kaevata, kuid ma tahan teile öelda, et te olete ju ometi vana kala, aga hääletamisprotseduurides te tegite praegu ühe vea. Alternatiivide puhul tuleb hääletada läbi mõlemad. Me hääletasime ainult esimest ja teist te hääletamisele ei pannud. Maksavad ju ainult poolthääled. Te teate seda protseduuri väga hästi, nii et kui te pulti tagasi tulete, siis pange ka teine alternatiiv hääletusele.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kell on 16.10. Me teeme 20 minutiks vaheaja, kuid vaheajal ma palun mõningaid kolleege võtta kontakti proua Laidoga. Need kolleegid on Tiit Käbin, Ants Erm, Hain Rebas, Ivar Raig, Tunne Kelam ja Andres Tarand. Tänan! Vaheaeg kuni kella poole viieni.

Vaheaeg

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kell on 16.31. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 27 Põhiseadusliku Assamblee liiget. Jätkame kolmanda toimkonna esitatud küsimuste hääletamist. Härra Hallaste, palun kõnepulti!

I. Hallaste

Enne vaheaega jäi meil hääletamata § 59 lõikesse 2 puutuv. Lõige 2 käsitleb aruandekohustust, Riigikogu liikme aruandekohustust tema rahaliste suhete kohta. Palun panna hääletusele, kes on selle poolt, et fikseerida Riigikogu liikme aruandekohustus tema varaliste suhete kohta põhiseaduses.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Paneme küsimuse hääletamisele. Illar Hallaste, palun veel kord pulti, et küsimus veel kord ette lugeda. Palun tähelepanu!

I. Hallaste

Kes on selle poolt, et fikseerida põhiseaduses Riigikogu liikme aruandekohustus tema varaliste suhete kohta?

Juhataja

Hääletame. 12 poolt, 13 vastu. Assamblee on väljendanud arvamust, et põhiseaduses pole vaja fikseerida kitsendusi Riigikogu liikmete osalemise kohta ettevõtluses. Illar Hallaste, palun kõnepulti!

I. Hallaste

Põhiseaduslik Assamblee on läinud põhiseaduse lühendamise teed ja hääletanud järjest välja mitmed paragrahvid või nende lõiked. Sellega seoses tahan lugeda teile ette kolmanda toimkonna ühistööna koostatud alternatiivse põhiseaduse, mis on läinud maksimaalse lühendamise teed. See koosneb kaheksast paragrahvist: "§ 1. Kõrgeim seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule. § 2. Riigikogu asub Tallinnas Toompeal. § 3. Riigikogu liikmeks saab isikliku avalduse alusel. § 4.

Riigikogu tuleb kokku vajaduse korral. § 5. Riigikogul kvoorumit ei ole. § 6. Riigikogul on alati õigus. § 7. Ükski valitsus ei vääri Riigikogu usaldust. § 8. Kõik ülejäänud Riigikogusse puutuv on salastatud." See on tulemus, milleni jõuame välja kõiki paragrahve välja heites. Nüüd aga läheme edasi kolmanda teemaderingiga Riigikogu peatüki juures.

Kolmas teemadering puudutab hääletamist ja siin on kõigepealt kvoorumiküsimus, see on § 63.

Parandusettepanekud on ainult seoses korralise istungi kvoorumiga ning siin on viis erinevat lahendusvarianti. Esimest varianti, et Riigikogu on alati otsustusvõimeline, pooldab härra Käbin, ühte kümnendikku pooldasin ma ise, üks neljandik oli eelnõu tekstis ja seda pooldas komisjon, ühte kolmandikku pooldasid härra Fjuk ja proua Lauristin ja ühte kahendikku pooldas härra Uluots. Kõik need ettepanekud on ka ametlikult tehtud. Mida see tähendab? Ma natuke selgitan, mida see tähendab. Korralisel istungil võib Riigikogu võtta vastu otsuse siis, kui on olemas kvoorum. Kui Riigikogu on alati otsustusvõimeline, siis see tähendab seda, et kui on korralise istungi aeg ja ka reglemendi järgi on ette teatatud, mis asi hääletusele tuleb, ning saalis on ainult üks saadik, kes on mingi seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, siis see eelnõu on vastu võetud. See ei pruugi iseenesest olla üldsegi halb lahendus, see on täiesti aktsepteeritav. Samuti on ühe kümnendiku ja ühe neljandikuga. Mida suuremaks läheb koosseis, seda rohkem hakkab see omamoodi piirama ka Riigikogu enda otsustusvõimet ja seda sagedamini võib tekkida olukord, kus Riigikogu ei ole otsustusvõimeline, kuna kvoorumit ei ole kohal. Need viis varianti võiks panna hääletusele konkureerivalt, lugedes, kui palju igapähe on poolthääli.

Teine probleem on sealsamas hääletuse korra juures, § 65 lõige 2. Eelnõu tekst ütles, et hääletamine Riigikogus on avalik.

Juhataja

Härra Hallaste! Vabandust, et ma vahele segan! Võib-olla peate otstarbekohaseks, et me arutame läbi kvoorumiga seotud probleemid, seejärel hääletame ja siis läheme edasi?

I. Hallaste

Ma ei ole vastu.

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused härra Hallastele seoses kvoorumiküsimuse lahendamiseiga §-s 63? Palun veel kord ette lugeda need viis varianti, mida soovitakse konkureerivalt hääletamisele panna.

I. Hallaste

Riigikogu on korralisel istungil otsustusvõimeline: 1) alati, s. t. kvooruminõuet ei ole, 2) kui kohal on üks kümnendik tema koosseisust, 3) kui kohal on üks neljandik tema koosseisust, 4) kui kohal on üks kolmandik tema koosseisust, 5) kui kohal on üks kahendik tema koosseisust. Toimikond pooldas ühte neljandikku.

Juhataja

Tänan! Kas küsimusi on? Küsimuse esitamiseks saab sõna härra Kork.

T. Kork

Lugupeetud härra Hallaste! Esimeses osas pidasite vajalikuks, et võimalik hääletusprotseduur selles küsimuses toimuks umbes nii, nagu me hääletasime põhiseaduse aluseelnõu puhul. Nüüd te räägite konkureerivast hääletamisest. Kumba te paremaks peate? Ma ütlen kohe ette ära, et viie erineva variandi olemasolu korral pean ma ainuvõimalikuks sellist süsteemi, nagu meil oli põhiseaduse eelnõu alusvariandi hääletamisel.

I. Hallaste

Nagu ma juhatuse otsusest tänase istungi ajal aru sain, ei hääleta me täna, kas näiteks proportsionaalsuse põhimõtte fikseeritakse põhiseaduses või mitte. Selle otsustamine jäi praegu lahtiseks, samuti Riigikogu volituste aeg. Seetõttu võib-olla pole mõistlik läbi viia lõplikku hääletust ka selles küsimuses, kuna meil tuleb nagunii pöörduda tagasi kolmanda toimkonna alternatiivide juurde. Teeksime praegu lihtsalt konkureeriva hääletuse. Kui mõned variandid saavad enam-vähem võrdselt hääli, siis tuleb meil mingil teisel istungil toimkonnale otsustava ja kohustava jõuga lõplik hääletamine läbi viia, nii nagu teie ütlesite ja nagu oli juba juttu. See tähendab, et viimane langeb mitmevoorulisel hääletusel välja.

K. Jürgenson

Lugupeetud juhataja! Härra Hallaste! Ma tahaksin rohkem täpsustada, et oleks selge ka kogu assamblee koosseisule. Kas need alternatiivid, mis teil on välja toodud, alates härra Käbini ettepanekust kuni variandini 5, käivad kõik korraliste koosolekute kohta? See on eriti tähtis härra Käbini ettepaneku korral. Erakorraliste kohta on aktsepteeritud tekstis toodud variant. Aitäh!

I. Hallaste

Need variandid käivad ainult korraliste istungite kohta, nii nagu see on ka sõnastatud. Erakorraline istung on otsustusvõimeline, kui kohal on üle poole Riigikogu koosseisust. Siin tegi toimkond ka redaktsioonilise muudatuse. Eelmisel nädalal väljajagatud tekstis oli erakorralise istungi puhul kvoorumi nõudeks vähemalt pool, mis võis tähendada seda, et kui on paarisarv Riigikogu saadikuid, võib erakorralisele istungile kahes eri paigas tulla üheaegselt kaks otsustusvõimelist kogu. Sellepärast sai sõnastatud täpsemalt: üle poole tema koosseisust. Need variandid käivad ainult korralise istungi kohta.

H. Runnel

Lugupeetud härra Hallaste! Mina olen vahel mõelnud, kas see on nali, et kehtestatakse niisugune gamma – üks kümnendik, üks neljandik, üks kolmandik, üks kahendik –, või on see tõsi. Kui see on tõsi, siis mina ei saa aru, miks on niisugust Riigikogu vaja, kellest käib kohal ainult üks kümnendik. Kas on mõtet niisugusel Riigikogul? Mina, vana talupoeg, ei saa sellest aru.

I. Hallaste

See arusaamatus tuleb võib-olla lihtsalt teadmatusest, kuidas Riigikogu üldse töötab. Parlamendi peamine töö ei toimu mitte saalis, vaid komisjonides nende asjade ettevalmistamisel, mis saali tulevad. Üks kümnendik on täiesti reaalne suurus. Mis puutub näiteks Rootsi ja teiste Põhjamaade parlamentidesse, siis kui seal mõni saadik puudub või mingil põhjusel ei saa osa võtta, võib tema fraktsioon nõuda, et saalist lahkuks ka mõni nn. vastasrinna saadik, et häälte tasakaal jääks samaks, nagu see oli valimiste järel. Seal ei ole mingit katastroofi, kui saali jääb tõepoolest alla kümnendiku saadikutest, peaasi, et tasakaal säiliks.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Sõnavõttud. Esimesena saab sõna härra Kask. Palun!

P. Kask

Kallid kolleegid! Ma tahan täiendada härra Hallastet nende argumentide lisamisega, mis ühe või teise poole kasuks räägivad. Kõigepealt, kuidas on kvoorumiprobleem lahendatud demokraatlikes riikides? Kesk-Euroopas on väga tavaline, et kvoorumiks nõutakse ühte kolmandikku, kusjuures põhiseaduse parandamiseks nõutakse suuremat kvoorumit, kes on poolt. Lisaks sellele on kvalifitseeritud häälteenamus, aga sellest me praegu ei räägi. Samal ajal võib mõnes teises riigis kvooruminõue olla erinev. Kanada parlamendi esindajatekojas, kus on ligemale 300 liiget, on kvooruminõudeks 20, s. t. ümmarguselt 7%. Muidugi tekib küsimus, miks nii madalat kvooruminõuet on vaja või miks üldse selle kvoorumiga tegeldakse. Miks see ei võiks olla pool? Pool võiks see olla kahel tingimusel.

Esiteks juhul, kui saadikul tõepoolest ei ole muud teha kui saalis istuda. Ent parlamentides juhtub sageli, et teisejärguliste küsimuste arutelul on saalis väga vähe hääletajaid ja siis tõepoolest džentelmenlikult jälgitakse, et häälte vahekord vastaks sellele, kuidas valimistel hääli saadi. Kui siis peaks häälte vahekord sassi minema, esitatakse kvoorumi kohta protest.

Teine põhjus, miks kvooruminõuet väga kõrgele tõsta ei saa, on see, et vastasel juhul on vähemusel võimalus blokeerida otsuste vastuvõtmist: ta lihtsalt lahkuks saalist ja jätab saali ilma kvoorumita. See on ebanormaalne, kui saalist lahkumine on tugevam vastuhääl kui punasele klahvile vajutamine. Just sel põhjusel kvoorum, mis nõuab poolte saadikute kohalolekut, ei tööta. Kui toimiks džentelmenlik kokkulepe, et saalist ei lahkuta, siis võiksime nõuda ka suurt kvoorumit ja seejuures ei peaks isegi sellest kvooruminõudest kogu aeg kinni hoidma. Protesteeriksime, kui tasakaal tõepoolest on paigast ära läinud, kui lahkujaid ühelt poolt on rohkem kui teiselt. Ent Eesti poliitikas, praeguse ülemnõukogu praktikas on neid lahkumisi olnud, eriti alguses, kui kvooruminõue oli kõrge. Seda nähes laskis ülemnõukogu kvooruminõude allapoole, et jätta vähemus ilma võimalusest kogu parlamendi tegevust lahkumise teel blokeerida. Need on põhiargumendid madala kvoorumi poolt. Ma isiklikult pooldan neljandikku ja minu mälu järgi on ka Rein Taagepera neljandiku poolt. Tal ei ole võimalust siin oma seisukohta kaitsta, ma teen seda tema eest. Tänan!

Juhataja

Aitäh, härra Kask! Järgmisena saab sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Lugupeetud assamblee liikmed! Nagu te paberil näete, on minu ettepanek, et kvoorum oleks pool, üks kahendik. Ma põhjendan, miks see nii on. Härra Kask on meil ülemnõukogus üks targemaid mehi ja ta tunneb kõiki maailma parlamente, kuid ta unustab alati ära, et meie parlamentaarne kultuur ja poliitiline kultuur on ainult 21–22 aastat vana. Need eeskujud, mida me võtame Inglismaalt, Prantsusmaalt, Rootsist ja mujalt, on 300–400 aastat vanad. Kopeerida neid praegu meie struktuuridesse on rumal. See on umbes samasugune asi kui meie otsus 1938. aasta põhiseaduse kohta, et see kehtib, kuid ei toimi. Sellised põhimõtted ei hakka meie struktuurides toimima. Ma usun seda, et kui meie parlamentaarne kultuur lähema paarikümne aasta jooksul paraneb, siis muudetakse põhiseadust ja viiakse see kvoorum alla. Praeguses situatsioonis me seda siiski teha ei tohi ja ei maksa võtta eeskjuju sealt, kust seda võtta ei saa. Ma kaitsen ühte kahendikku.

K. Koha

Lugupeetud juhatus! Kolleegid! Ma ise kaitsen ühte neljandikku, kuid julgen öelda niimoodi, et kui te vaatate seda rida, mis algab sellega, et kvooruminõuet ei ole, ja mis lõpeb ühe kahendikuga, siis vastupidises suunas tugevneb distsipliin. Julgen väita, et kui kvoorumiks on üks kahendik, siis distsipliini ei ole, ja kui Riigikogus kvooruminõuet ei ole, siis on distsipliin. See on seotud ka vastutusega. Praegused argumendid, et kui meil on üks kahendik, vaat siis on kõik kohal ja siis ei saa opositsioon või üks suurema koosseisuga rühmitus selles parlamendis ühiskonna konsensust rikkuda jne., ei pea vett. Mida suurem on kvoorum, seda lohakamalt käivad mehed kohal ja tekib vastutamatus tunne. Tähendab, võib juhtuda nii, et ühte seaduseelnõu tahetakse vastu võtta, selle kallal töötatakse, tehakse eeltöid ja saalis ei ole ka ühtegi vastuargumenti, aga kvoorumit ei ole, kes tahab, läheb välja, ja seadus jääb vastu võtmata. See on ju tegelik kahju. Töö on tehtud, aga tulemust ei ole.

Väiksem kvoorum kaitseb just opositsiooni selles mõttes palju paremini, et alati ollakse kohustatud kohale tulema, kui parlamendis saalis püütakse teha midagi sellist, mis on ühiskonnale vastuvõetamatu. Ta tuleb kohale ja näitab selles küsimuses oma meelsust, ta lihtsalt ei lase rumalat otsust läbi. Aga samas, kui ta leiab, et seaduseelnõu ei ole kuigivõrd kuri ühiskonna vastu, siis ta lihtsalt ei sekku. Seetõttu laseb madalam kvoorum sellel poolel rahulikult teha muud tööd, s. t. valmistada ette muid seaduseelnõusid. Ja saal saab sel ajal oma tööd teha. Ühe kahendikuga on aga raudselt oht, et mõned seaduseelnõud jäävad vastu võtmata lihtsalt distsipliini tõttu. Distsipliin on seda tugevam, mida väiksem on kvoorum.

V. Saatpalu

Nagu te olete mõistnud, olen ma selle vastu, et põhiseaduses oleksid mitmesugused numbrilised

tsensused. Ma olen ka praegu selle vastu, et siia numbreid tuua. Seda juttu peaks hakkama hoopis sellest otsast peale, kas ühes riigis toimuvad valimised isikute või parteide nimekirjade alusel. Kui on isikuvalimised, siis ma olen kindel, et peaks kvoorumi mingil määral kehtestama. Kui parlament on parteide nimekirja alusel valitud, ja ma usun, et Eesti riik läheb seda mõistlikku ning mujal maailmas üldiselt heakskiidetud teed, siis ma arvan, et las seesama partei otsustab, mida ta saadik siin parlamendis toimetab, millistest hääletustest ta tahab osa võtta ja millistest mitte. Las siis need ülejäänud, kes siin on, on otsustusõiguslikud sellest sõltumata, kui palju neid siin on. Numbri kirjutamine siia või kuskile mujale võib ehk kõne alla tulla kodukorras või muud nimetust kandvas seaduses või kui järgmine Eesti Riigikogu peaks seda põhiseaduses vajalikuks. Ma toetan seda ettepanekut, mis annab parlamendile alati otsustusõiguse, sõltumata sellest, kui palju inimesi kohal on. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Meil on jäänud täna vastu pidada vaid üks tund, sellepärast palun kõigi tähelepanu, sest me alustame hääletamist. Vastavalt kolmanda toimkonna soovile selgitame välja assamblee arvamuse § 63 selle osa kohta, mis käsitleb korraliste istungite kvoorumi. Konkureerivalt esitatakse hääletamiseks viis varianti.

Esiteks, kes on selle poolt, et Riigikogu on alati otsustusvõimeline? Hääletame. 10 poolthäält.

Teisena panen hääletamisele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kümnendik koosseisust. Hääletame. 4 poolthäält.

Kolmandana panen hääletusele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks neljandik koosseisust. Hääletame. 18 poolthäält.

Neljandana panen hääletusele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kolmandik koosseisust. Hääletame. 8 poolthäält.

Ja viies, viimane variant: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kahendik koosseisust. Hääletame. Selle variandi poolt on 8 assamblee liiget.

Juhatus otsustas jätkata hääletamisi ja katkestada hääletamine seal, kus jäävad konkureerima kaks varianti, lõppotsuse teeme järgmise nädala neljapäeval või reedel. Palun tähelepanu, hääletamine jätkub! Vastavalt meie assamblee töös tavaks saanud reeglitele langeb välja vähim hääli saanud variant ja ülejäänud variandid pannakse hääletamisele selles järjekorras, kui palju nad said poolthääli. Esimeses voorus sai vähim hääli variant 2, mille sisu oli, et kohal on üks kümnendik. See variant on välja langenud.

Esimesena konkureerib variant 3, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks neljandik koosseisust. Panen selle variandi uuesti hääletusele. Hääletame. 19 poolthäält.

Teisena panen hääletusele variandi 1, mille sisu on selline: Riigikogu on alati otsustusvõimeline. Hääletame. See variant kogus 9 poolthäält.

Kolmandana panen hääletusele variandi 4, mille sisu on selline: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kolmandik koosseisust. Hääletame. See variant kogus 7 poolthäält.

Viimasena panen hääletamisele variandi 5, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kahendik koosseisust. Hääletame. Selle variandi poolt on 9 assamblee liiget.

Selles voorus on välja langenud neljas ettepanek, mille sisu oli üks kolmandik koosseisust.

Esimesena panen järgnevas voorus hääletamisele variandi 3, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks neljandik koosseisust. Hääletame. Variant kogus 20 poolthäält.

Teisena panen hääletusele variandi 1: Riigikogu on alati otsustusvõimeline. Hääletame. Variant kogus 12 poolthäält.

Viimasena panen selles voorus hääletamisele variandi 5, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kahendik koosseisust. [...]

Palun, millised on teie küsimused? Härra Hallaste! Palun veel kord selgitada, milliseid variante kolmas toimikond peab vajalikuks esitada assambleele hääletamiseks.

I. Hallaste

Variante on kaks. Üks on põhitekst, s. t. hääletamine Riigikogus on avalik. Teine on lisada lõppu "välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud variandid". Me võiksime piirduda selles küsimuses ühe hääletamisega: kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on alati avalik, ilma igasuguste eranditeta?

Juhataja

Palun, kas härra Hallastele on küsimusi sellega seoses? Härra Velliste, teie küsimus.

T. Velliste

Kas te olete kõik poolt- ja vastuargumendid, mis puudutavad isikuvalimisi, läbi kaalunud ja kas see on komisjoni üksmeelne seisukoht? Ma tahan rõhutada seda, et isikuvalimistel annab salajane hääletamine alati paremaid või objektiivsemaid tulemusi. Tänan!

I. Hallaste

Nagu ma aru saan, oli küsimus hääletustulemuste kohta toimikonnas. Kui ma õigesti mäletan, siis 1 või 2 inimest pooldasid erandite võimalikkust isikuhääletuse puhul, kuid ma ei esinda siin puldis mitte iseennast ega avalda oma isiklikku arvamust, vaid toimikonna enamuse arvamust. Toimikonna enamuse arvamus oli see, et erandeid ei ole ja ka isikuvalimiste puhul peab olema kontrollitav see, et erakondade liikmed, kes on siia valitud, peavad kinni omavahelisest koalitsioonist.

I. Raig

Härra Hallaste! Kas me selles küsimuses ei võiks pöörduda ka teiste riikide kogemuse poole? Võib-olla te tutvustaksite, kuidas on olukord teistes riikides.

I. Hallaste

Mul kahjuks ei ole sellist ülevaatlikku informatsiooni nagu härra Peet Kasel, kuid näiteks Saksamaal

on hääletamine isikute puhul kindlasti salajane. Kui taheti maha võtta Willy Brandti valitsust ja osa sotsiaaldemokraate oli valmis minema selles hääletuses üle demokraatide leeri ja nende häältega oleks asi olnud teostatav, siis salajane hääletamine andis tulemuse, et tegelikult umbusaldushääletus ei teostunud. Nagu Stasi toimikute läbitöötamisel selgus, oli üks saadik saanud Ida-Saksa luureteenistuselt ülesande toetada sotsiaaldemokraate ja ta hääletas vastupidi oma distsipliinile. Sedasama argumenti võib kasutada nii poolt kui ka vastu.

Juhataja

Küsimusi rohkem ei ole. Kas keegi soovib selles küsimuses sõna? Sõna saab härra Kask. Palun!

P. Kask

Aitäh! Ma püüan sellele küsimusele vastata nii hästi, kui ma oskan. Kirjandust selle kohta, kui palju kasutatakse avalikku ja kui palju salajast hääletust, ei ole väga palju, vähemalt pole seda ette sattunud. Aga ühest raamatust on küll meelde jäänud üks lause, et mõnes riigis, näiteks Itaalias ja Jaapanis, kasutatakse ka salajast hääletamist. Nii et üldiselt on hääletamine siiski avalik, näiteks USA-s ei tunda üldse sellist asja nagu salajane hääletamine. Põhjendused: eriti peaministri valimistel, kui hääletamine on salajane, ei saa sõlmida lepinguid, sest ei ole garantiid, et lepingust kinni hoitakse. Aga kui on vähemus (ühelgi erakonnal ei ole parlamendis enamust), siis ilma lepinguteta ei ole võimalik enamust moodustada. Nii et on erakordselt tähtis, et selles küsimuses oleks hääletamine avalik, ka muudes küsimustes. Kuid me jõuame ikka oma arenguga natukene edasi, juba praegugi hääletatakse ülemnõukogus tähtsamaid küsimusi erakondade piiride järgi (kui ei ole erakondi, siis on väga selgepiirilised rühmitused olemas), siis ei ole nagu eriline häbi hääletada poolt või vastu, kui terve see blokk hääletab ühtemoodi. Tõepoolest, härra Hallaste juba märkis seda, et salajased hääletused toovad endaga kaasa äraostmisi, mida on praktiliselt võimatu pärast tuvastada. Nii et neil kaalutlustel, arvestades praktikat ja neid argumente, hääletan mina küll avalikkuse poolt. Tänan!

R. Arjukese

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Tahan toonitada, et peaministri kohalemääramine toimub pisut teisiti kui väljaspool parlamenti isiku kohalemääramine. Aga näiteks parlamendi juhataja või muude parlamendi ametimeeste valimine peab siiski toimuma üldiste valimisreeglite järgi. Sel juhul, mis puudutab parlamendi sisemist tegevust, peab olema salajane hääletus.

J. Rätsep

Austatud juhataja ja kolleegid! Ma mõtlen, et selles Eesti ohtlikus konfliktiolukorras, kus me oleme, kus isikutevahelised suhted mängivad väga olulist rolli, on erandi ärajätmine siiski küllaltki ohtlik ja just nimelt vastupidises mõttes. Ma kujutlen mõnda oma noort kolleegi, advokaati, siin parlamendi liikmena, kes võtab osa kohtunike ametisse kinnitamisest. Lihtsalt konjunktuursetel kaalutlustel on ta kohustatud (kui ta neid kaalutlusi arvestab) hääletama kõigi kandidaatide poolt, kui ta tahab teha

oma kutsetööd ja ta ei taha seda, et hääletamisel läbi läinud kohtunik tema vastu hääletajad meelde jätab ja tulevikus selle advokaadi kliente nuhtleb. Siin on väga palju niisuguseid keerulisi aspekte, mille pärast me peaksime säilitama erandi isikuvalimiste puhul.

Juhataja

Härra Tarand, palun!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Ma ütleksin kolleegidele siiski seda, et härra Rätsepa näide on ilmselt küll tõsine, aga üldiselt kannatab kogu meie ühiskond niisuguse väga ladna mehe mängimise all ja selja taga tehakse üht- ja midu teistmoodi. See on niisugune raske pärand. Kui parlament ei anna siin eeskuju, et igauks on oma tegude eest võimeline ka vastutama, siis seda vastutust me oma ühiskonda eriti ei juurutagi. Sellepärast on muidugi mõeldav, et mõnel erandjuhul on tõesti kole avalikult vastu hääletada, aga üldiselt, printsübis peaks siiski sellele toetuma. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Härra Järlik, palun!

R. Järlik

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Meil on siin saalis täna juba juttu olnud, et parlamendiliikmed võivad hakata varjama oma tulusid, ei deklareeri neid. Teine lurjuste kategooria võib välja tulla sellest, kui nad hakkavad kokkuleppeid rikkuma. Ühesõnaga, ausaid inimesi nagunii loota ei ole, saame neid ausaks teha ainult salajase hääletamisega. Ma arvan, et see siiski ei ole piisav. Mina pooldaksin ka, et teatud isikuvalimiste puhul tuleks jätta võimalus salajaseks hääletamiseks.

Juhataja

Aitäh! Härra Saatpalu!

V. Saatpalu

Tegelikult on isikuvabaduse ja kambavaimu dilemma sellesse paragrahvi peidetud, arvestades, et me valime parlamenti parteinimekirjade alusel. Seetõttu ei julgeks ma olla praegu nii tark, et öelda midagi kategoorilist. Ma jätaks selle reglementeerimise tõesti vastava seaduse raamesse, mis tähendab seda, et ma soovitaksin põhiseadusesse reglementeerimise võimaluse jätta. Kas me oleme siis targemad, kui me seda seadust kirjutame, või kes siin saalis kirjutavad, mis reglementeerib selliseid valimisküsimusi, seda ma ei oska öelda, kuid on põhjust arvata, et mida edasi, seda targemad need inimesed on. Ma usun, et see annab ka valitule mõneti suurema enesekindluse tegutsemiseks, kui on salajased valimised. Aitäh!

Juhataja

Härra Kaalep, teil on sõna. Palun!

A. Kaalep

Tahan toetada sedasama reservatsiooni, et mõnikord võib hääletamine olla ka salajane. Ma otsisin praegu palavikuliselt eeskju Šveitsi ja Soome põhiseadusest, mis mul mõlemad on käepärast. Šveitsi põhiseaduses ei ole öeldud muud, kui et mõlema nõukogu liikmed hääletavad ilma instruktsioonideta. Kas nad iga kord otsustavad avalikult või salaja, seda ma tõesti ei tea. Aga Soome põhiseaduses endas ei ole mitte midagi selle küsimuse kohta. Küll on aga väga põhjalikus 1927. aastal vastuvõetud Eduskunna põhimääruses väga täpselt ja väga üksikasjaliselt kirjeldatud ka salajase hääletamise läbiviimise korda ja nagu ma aru saan, Soome Eduskunnas puudutab see just nimelt valimisi. Nii et see võimalus on seal olemas. Me ei tohiks seda võimalust vajalikul puhul siiski kasutamata jätta.

Juhataja

Härra Sovetnikov, teil on sõna. Palun!

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra eesistuja! Minu arvates me ei ole veel valmis avalikuks hääletamiseks, meil ei ole poliitilist kultuuri. Meie ülemnõukogu töökogemus näitab seda. Ma arvan, et ikka salajane peab olema ka. Igal juhul. Aitäh!

Juhataja

Täna! Vist viimane sõnavõtt on härra Käbinilt. Palun!

T. Käbin

Täna, härra juhataja! Ma ei tahaks enam tuua erilisi argumente avaliku või salajase hääletamise poolt ja vastu. Neid on toodud piisavalt. Ma ei tahaks praegu ka teiste riikide põhiseadusi tutvustada, aga ma tahan rõhutada seda, et avalik hääletamine tähendab kokkulepetest kinnipidamist, tähendab ausust, ja salajane hääletamine annab võimaluse kokkuleppeid rikkuda, neist mitte kinni pidada. Ma eelistan avalikku hääletamist. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Kuivõrd töö algusest on omajagu aega möödunud, siis katsusime salaja välja selgitada, kui palju meid kohal on. Lugemine näitas 32, aga võib-olla registreerimine näitab midagi muud.

Kohaloleku kontroll, palun! Täna! Me asume hääletamise juurde.

Härra Hallaste! Palun teid korraks kõnepulti, et ette lugeda küsimus, mille me assambleele esitame. Teiseks palun, et härra Hallaste ütleks, kas meil toimub konkureeriv hääletamine, kus võetakse vastu vaid üks otsus, kuna hääletamisreeglid on erinevad. Palun!

I. Hallaste

Ma teen ettepaneku panna küsimus hääletusele konkureerivalt järgmises sõnastuses: kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on ainult avalik, ilma eranditeta? Poolthääled näitavad seda, et erandeid ei tule, vastuhääled seda, et on võimalikud ka erandid. Lõplikud hääletamised kõigis küsimustes viiakse läbi järgmisel nädalal.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Paragrahvi 65 lõige 2. Härra Hallaste! Palun veel kord lugeda ette küsimus ja me asume hääletama.

I. Hallaste

Kes on selle poolt, et Riigikogus hääletamine on avalik ilma igasuguste eranditeta?

Juhataja

Hääletame. Poolt 17, vastu 17. Kindlasti on toimkonnal "hea" edasi töötada. Selles küsimuses on selgus käes. Härra Hallaste, palun jätkame!

I. Hallaste

Ma tänan assamblee liikmeid tõhusa tegevuse eest! See näitab, et meie pakutud probleemid on tõepoolest probleemid ja neid ei ole võimalik kergekäeliselt lahendada.

Paragrahvi 65 lõige 3. Siin on kolm varianti ja need kõik tuleks panna konkureerivale hääletusele. Kahjuks teile väljajagatud variantide loetelus ei ole kogu tekst säilinud, see on faksis kaduma läinud, ja toimkonna esitatud tabelis see väga selgelt loetav ei ole. Ma tutvustan probleemi olemust.

Esimeses variandis oleks § 65 lõike 3 põhitekst: Riigikogu aktid võetakse vastu poolthääletamusega. See tähendab, et kui poolt hääletab rohkem kui vastu. Erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Teine variant on härra Käbini ettepanek: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt- või vastuhääletamise teel poolthääletamusega, kui põhjendus ei näe ette teistsugust hääletamust. Kolmas variant: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthääletamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääletamust.

Omavahel on konkureerimas nagu natuke erineval alusel erinevad ettepanekud. Kõigepealt, Tiit Käbini ettepanek lähtub sellest, et saadik võiks hääletada ainult poolt või vastu. Siin erapooletult hääletada ei saa. Inimene võib hääletamisel olla kas poolt või vastu või ta läheb siis saalist välja, kui ta ei taha olla ei poolt ega vastu. See on sel juhul, kui läheb läbi teine variant. Argument on see, et paljudes maades on hääletuskord selline, et puudub võimalus olla erapooletu. Ma võin tuua siia kõrvale Rootsi, kus on võimalus olla erapooletu sel viisil, et lahkud saalist ja viid vastasmeeskonnast endaga ühe mehe kaasa, et siis mõlemad hääled langeksid ära.

Juhataja

Täna, härra Hallaste! Nüüd on küsimuste esitamise aeg. Millised on küsimused § 65 lõike 3 kohta?

I. Hallaste

Ma selgitan veel kord. Tähendab, esimese ja kolmanda variandi erinevus: tugevam nõue on poolthääletamuse, enam poolt kui vastu võimaldab vastu võtta seadusi vähema häälte arvuga, lihthääletamuse kohalolijatest nõuab rohkem saadikuid, kes on selle poolt, ja see teeb sellega vastuvõtmise raskemaks. Toimkonna enamus pooldas põhiteksti.

Juhataja

Härra Runnelil on sõna küsimuse esitamiseks. Ei soovi. Palun, kas on teisi küsimuse esitajaid? Küsimusi ei ole. Palun, kes assamblee liikmetest soovib sõna võtta selle probleemi kohta? Härra Käbin, palun!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma lühidalt põhjendan oma ettepanekut (ainult poolt- ja vastuhääletamine). Muide, see ettepanek oli korra arutusel ülemnõukogu reglemendi täiendamisel, aga kahjuks hääletega 28 : 29 ei läinud läbi. Põhimõte on selles, et minu arusaamise järgi peab igal parlamendiliikmel olema kindel seisukoht, mille ta välja ütleb: kas ta toetab või ta ei toeta. Või kui ta ei ütle midagi, siis ta lihtsalt ei osale hääletamisel. Kui vaadata teiste riikide kogemusi, siis näiteks Austrias on võimatu olla erapooletu, sest häälte lugemisel tõusevad pooltolijad püsti, kes jääb istuma, on vastu, saalis kolmandat võimalust ei ole. USA-s (paljud on kindlasti näinud ka televiisorist) küsitakse tähestikulises järjekorras üle. Esinduskoja liige tõuseb püsti ja ütleb jah või ei. Ka elektroonilistes hääletussüsteemides, mis mõnes osariigis on sisse viidud (nt. Marylandi osariigis), on samuti ainult kas poolt või vastu. Hääletamistabloo töötab neil muide kogu hääletamisprotsessi aja, mitte nii nagu praegu meil siin, kus tulemusi näeme alles lõpus. See tähendab, et kogu protsessi ajal on teada, kuidas keegi on hääletanud. USA-s on üks variant, kus hääletatakse hääletamismasinade kaudu, mida Kapitooriumis on 44 tükki, ja siis sa tõepoolest ei tea, kuidas keegi on hääletanud. Näiteks nii Briti kui ka USA esinduskogudes näevad reglemendireeglid ette ka sellise võimaluse, et loendatakse poolt- ja vastuolijaid. Inglismaal lahkutakse saalist eri uste kaudu: kes on poolt, lahkuvad ühest, kes vastu, teisest uksest. USA-s vastavalt reglemendile mööduvad saalis asuvast loendajast kõigepealt need, kes on poolt, ja siis need, kes on vastu. Nii et ka seal on ainult poolt- ja vastuhääletamine. Siin saalis jääks see erapooletuse nupp lihtsalt kasutamata. Tõepoolest on selliseid juhtusid, kus inimene ei taha öelda oma seisukohta, siis ta lihtsalt ei võta hääletamisest osa. Nii et minu ettepanek on see hääletusprintsip fikseerida põhiseaduses. Tänan!

P. Kask

Austatud kolleegid! Mina hääletasin ülemnõukogus Tiit Käbini ettepaneku poolt. Ma arvan ka, et nupp "erapooletu" siin puldis on üleaarne. Kes tahab olla erapooletu, see võib saalist välja minna. Kahte eri kategooriat ühtede ja samade tagajärgedega pole mõtet luua. Samal ajal ei näe mina vajadust, et seda tähtsat asja tuleks põhiseadusesse kirjutada, ja sellepärast olen põhiteksti poolt. Ma arvan, et seda kollast nuppu saab ka ära kaotada, ilma et see oleks põhiseadusesse kirjutatud. Tänan!

J. Rätsep

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Olen täpselt sama lahenduse poolt, see ei ole põhiseaduses reglementeeritud küsimus. Küll aga hääletasin kollase nupu säilimise poolt, meil on ta olemas. Seal, kus tõesti tuleb tõusta või istuma jääda, on see iseküsimus. Me oleme selles mõttes tehnoloogia

poolest natuke edasi arenenud ja ma usun, et neid traditsioone tasuks säilitada. Ma ütlen, mis puhul kasutan kollast nuppu. Kasutan sel juhul, kui minu arvates ei ole küsimus hääletamiseks tõsine ja selle tühja asja pärast ma ei hakka saalist välja kõndima, kui küsimus ei vääri poolt- ega vastuhäält. Niisuguseid olukordi tuleb algaja parlamendi praktikas ette. Kollane nupp on sel juhul vajalik tahteväljenduse viis.

J. K. Talve

Armsad kolleegid! Kollane nupp on vajalik sel juhul, kui on küsimus Riigikogu kvoorumis. Kui sa saalist väljud, siis võib kvoorum puududa, aga kui sa oled erapooletu, oled sa ikka kohal. Selles mõttes on see vajalik.

I. Raig

Austatud kolleegid! Kollase nupu küsimus on muidugi Riigikogu reglemendi küsimus. Mis puutub härra Käbini parandusettepanekusse ja kommentaaridesse, siis ma ei saa nendega nõustuda, sest nad olid ühekülgsed selles mõttes, et eri riikide parlamentides kasutatakse erinevate küsimuste hääletamisel erinevat hääletamise korda, esineb nii püstitõusmist kui ka väljaminemist kõrvuti elektroonilise hääletamisega. See sõltub sellest, millist küsimust hääletatakse. Nii et ma olen ka selle poolt, et see on reglemendi küsimus. Me peame reglementi hakkama tõsiselt arutama ja siis jätame selle küsimuse küll välja. Tänan!

V. Salum

Ma ei ole tehnika vaenlane ja kuna meil on see nupp "erapooletu" olemas, siis minu arvates see asendab ka mittehääletamist. Kvoorumi kontrolliks on ta vajalik. Las olla siis kõik kolm nuppu.

T. Velliste

Härra juhataja! Ma toetan härra Rätsepa ja härra Talve seisukohta kollase nupu vajalikkuse kohta. Ma lisan siia veel selle mõtte, et küsimus pole mitte ainult nendes olukordades, kus hääletamise objekt on tühine. On ka selliseid hääletamise objekte, mis võivad olla küllalt olulised, kuid on sisuliselt sellised, kus erapooletu hääletamine on vajalik südametunnistuse järgi. On tõesti olukordi, kus pole võimalik hääletada ei poolt ega vastu. Ma ei näe mingit põhjust, miks seejuures peab saalist välja astuma. Tänan!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan teie tähelepanu juhtida ühele väga olulisele asjale, enne kui te hääletama asute. Nimelt, need inimesed, kes oma südames toetavad seda, et Riigikogu võtaks vastu otsused lihthälteenamusega kohalolijaist, ja samas soovivad, et kollane nupp alles jääks (seda võimalust tõtt-öelda küll meie alternatiivid ei paku, kuid ma tahan juhtida sellele tähelepanu), siis sellisel juhul just see kollane nupp saabki kaalukeeleks. Lihthälteenamus kohalolijatest tähendab seda, et erapooletu hääle muutub vastuhääleks. Sellepärast tuleb siin hääletada väga teadlikult, ei tohiks teha juhuslikke otsuseid. Ma usun, te saate aru, mida ma öelda

tahtsin, just selles mõttes, et ka kollane, erapooletu hääl võib teatud olukordades, teatud hääletuste puhul osutada vastuhääleks. Aitäh!

R. Järlik

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Seoses Ülle Aaskivi sõnavõtuga teen ühe olulise märkuse. See kollane nupp on omamoodi eelnõude kvaliteedi kontroll. Vahel tuleb kollast nuppu vajutada lihtsalt sellepärast, et ma pooldan küsimuse lahendamist, kuid eelnõu, mis on mulle ette antud, ei ole selle lahendamiseks minu arvates küps. Sellisel juhul ma ei saa olla vastu, aga ei saa olla ka poolt. Aitäh!

Juhataja

Täna! Nüüd tõepoolest rohkem sõnavõtjaid ei ole. Palun, härra Hallaste! Me asume hääletamist ette valmistama.

I. Hallaste

Ma kommentaari korras ütlen, et proua Aaskivil pole päris õigus selles, et kollase nupu allesjäämist pole sees. Kollane nupp jääb alles selles kolmandas variandis ja erapooletuks jäämine tähendab faktiliselt vastuhäält, kui Põhiseaduslikus Assamblees läheb läbi variant 3, et Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest. Nii see ongi. Ma palun panna need variandid hääletusele konkureerivalt, arvesse lähevad poolthääled, kusjuures esimesena palun panna hääletusele § 65 lõike 3 põhiteksti, mis ütleb, et Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega, s. t. kui poolthääli on rohkem kui vastuhääli, erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Järgmisena oleks hääletusel härra Käbini ettepanek: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastu hääletades poolthäälteenamusega, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääletamust. Kolmandaks: lihthäälteenamusega kohalolijatest.

Juhataja

Täna! Lugupeetud kolleegid! Meil on jäänud töötada paarkümmend minutit. Palun teie tähelepanu! Hääletamisele läheb § 65 lõige 3. Konkureerivalt hääletatakse kolme ettepanekut.

Esiteks, § 65 lõike 3 põhitekst: Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega, s. t. kui poolthääli on rohkem kui vastuhääli, erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Hääletame. Poolt on 25.

Teisena panen hääletusele variandi, mille esitas Tiit Käbin: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastu hääletades poolthäälteenamusega, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääletamust. Hääletame. Poolt on 6.

Kolmas, viimane variant: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääletamust. Hääletame. Poolt on 3.

Vastavalt meil tavaks saanud reeglitele konkureerivate ettepanekute hääletamisel on välja langenud kolmas ettepanek, mille sisu oli järgmine: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega

kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust häälteenamust. Ka selles küsimuses viiakse lõplik hääletamine konkureerima jäänud kahe variandi vahel läbi järgmise nädala neljapäeval või reedel. Jätkame.

I. Hallaste

Järgmine probleem on lihtne ja kergesti lahendatav, sellest ei sõltu tegelikult midagi, see on rohkem vormiküsimus. See on § 64 punkt 7. Toimikond on seisukohal, et alatiste komisjonide nimekirja või ühtegi alatist komisjoni ei ole tarvis põhiseaduses eraldi loetleda ja pakkus välja järgmise sõnastuse: "Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone. Alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega." Meile saabus härra Uluotsa ettepanek sõnastada paragrahv ümber selliselt, et Riigikogu võib oma liikmete hulgast valida õiguskomisjoni, eelarvekomisjoni ja vajaduse korral muud komisjonid, kusjuures järgmistes paragrahvides ei fikseerita nende komisjonide erilist staatust. Ma teen ettepaneku panna küsimus hääletamisele selliselt, et me saaksime hakkama ühe hääletusega: kes on selle poolt, et põhiseaduse tekstis ei fikseerita nimeliselt ühtegi alatist komisjoni? See langeb kokku ka komisjoni seisukohaga. Tänan!

Juhataja

Millised on küsimused härra Hallastele?

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Kas lühendamise mõttes ei kõlbaks üleüldse ilma teise lauseta ehk Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone? Vaevalt et üks Riigikogu ilma seaduseta neid komisjone teeb. Põhiseaduses seda täpsustust vahest poleks vaja.

I. Hallaste

Praegu näiteks ülemnõukogus tekivad komisjonid ilma seaduseta, tekivad siis, kui kellelegi tuleb pähe teha mingisugune komisjon, ja see tehakse ära mingi otsusega, nii nagu kõik põhiseaduslikud küsimused ülemnõukogus. Selle fikseerimine, et komisjonide nimekirja ja pädevuse määrab seadus, tähendab, et need tuleb fikseerida mitte otsustega, vaid tõepoolest seadusega mitmel lugemisel jne.

T. Kork

Lugupeetud ettekandja! Teie viimane seisukoht ja siin tekstis toodud seisukoht välistavad mõningate erikomisjonide moodustamise vajaduse korral. Ma pean siin silmas, kui me otsustame moodustada erikomisjoni sellesama juurdlusbüroo kohta.

I. Hallaste

Lugupeetud härra Kork! Ma palun tähelepanelikult lugeda – alatiste komisjonide nimekiri. See tähendab, et see lause ei välista ajutiste või uurimiskomisjonide moodustamist, seda võidakse teha kas Riigikogu kui terviku poolt või mingite komisjonide poolt. Selle määrab juba Riigikogu kodukorra seadus. Aga alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega.

Juhataja

Aitäh! Küsimusi rohkem ei ole. Sõna saab härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Lugupeetud assamblee liikmed! Ma põhjendan, argumenteerin oma ettepaneku sisu. Põhiseaduses oleks ära määratud kaks kindlat, kõige tähtsamat komisjoni: eelarvekomisjon (kuna meie põhiseaduses on ka eelarvepeatükk) ja õiguskomisjon. Need on tasakaalustavad jõud, kohustuslikud tasakaalustavad jõud parlamendis. Kui me ei pane neid kahte komisjoni põhiseadusesse sisse, siis võib poliitiliste mängude tulemusena tekkida selline situatsioon, et parlament on ilma õiguskomisjonita või eelarvekomisjonita. Selle tõenäosus võib olla ainult 1% või 2%, kuid selline võimalus on olemas. Selleks et tasakaalustada parlamendis otsuste vastuvõtmist, oleks nende kahe komisjoni fikseerimine põhiseaduses vajalik. Ülejäänud on juba parlamendi oma reglemendi ja kodukorra küsimus.

Juhataja

Täna! Palun, kas on veel sõnavõtusoovijaid?

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan öelda, et kolmandas toimkonnas oli tegelikult see probleem arutusel juba ammu enne seda, kui härra Adamsi eelnõu meil aluseks võeti või kui härra Uluotsa ettepanek meile laekus. Nimelt, ka Raidla töögrupi eelnõus oli nimetatud just nimelt õiguskomisjoni. Selle arutelu tulemusena meie toimikond leidis, et tuleks lisada ka eelarvekomisjon. Hilisemate arutelude käigus me oleme häälteenamusega sellest mõttest siiski loobunud, aga tegelikult siin järelemõtlemise ainet on, sest tõepoolest, võib-olla oleks mõneti vajalik juba Riigikogu valimistel teada, mis on ikkagi põhiline, millise tööga tuleb Riigikogus kokku puutuda. Sellest tingituna tean ma ka, et töögrupp oma eelnõus pakkus õiguskomisjoni välja. Aitäh!

J. K. Talve

Lugupeetud kolleegid! Minu meelest on nii, et nimepidi siin mingit komisjoni nimetada on tarbetu. Kui ei määratleta nende komisjonide pädevust ka juba põhiseaduses, siis jääb see täiesti abstraktseks.

V. Saatpalu

Loetelu siin oleks mõneti jälle usaldamatuse aluseks meie Riigikogude suhtes. Ma usun, et nad on piisavalt targad, et just sellenimelisi komisjone teha, sest ma ei kujutle Eesti parlamenti, kes arvab, et ilma eelarvet arutamata saaks riiki juhtida ja kuidagi edukalt ka ise parlamendis toime tulla. Selleks et eelarve riigil oleks, on paratamatu, et on eelarvekomisjon. Niisamuti võiks seda juttu rääkida ka õiguskomisjoni suhtes. Ma usun, et kui meil oleks praegu rohkem aega mõelda, siis me leiaksime veel ühe komisjoni, mida me siia loetelusse peaksime panema. Kokku võttes ei poolda ma loetelu käsitlemist antud paragrahvis.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Härra Saatpalu sõnavõtu järel ma nii hämmingus enam ei ole, nagu ma olin. Ma ei saanud aru, keda õieti tahetakse kinni siduda. Kas meie praegu oleme tõepoolest võimelised ette nägema, milliseid komisjone on tarvis 25 aasta pärast? Aga niipea kui me seda ei arva, niipea on sellel parlamendil ju vabad käed nagu seadusandjal, kas ta kinnitab need seadused vms. See on tema asi, kuidas ta need komisjonid moodustab. Miks me selle tööprotsessiga peaksime ikka põhiseadusesse tungima? Nüüd on mu hämming välja öeldud ja ma lõpetan. Aitäh!

T. Käbin

Ma pean tunnistama, et ma ei saa üldse aru eelkõneleja hämmingust, sest sellest printsibist lähtudes, millest tema lähtus, me peaksime Riigikogu pädevuse üldse põhiseadusest välja jätma, sest ei tohi ju talle midagi ette kirjutada: ta on nii tark, et ta teab kõik ise, mis teeb. Kas fikseerida mõned komisjonid nimeliselt või mitte? Ega tervet nimekirja keegi ei tahagi siia sisse tuua, see on võimatu. See on ju kokkuleppe küsimus. Ilmselt need kaks komisjoni, mis praegu on välja pakutud, eelarve- ja õiguskomisjon, on tõesti sellised, mis on ka sajandi pärast, ka kahe sajandi pärast. Küsimus ongi selles, kuidas me hindame, kas me fikseerime nad või ei. Ilmselt selle hinnangu me anname hääletades.

H. Runnel

Kallid kolleegid! Ma julgen tsiteerida kaudselt mõnda riigimeest, kes on öelnud, et eelarveõigus on rahvaesinduse üks suuremaid õigusi. Teatavasti on rahandus riigi suurimaid jõude. On olemas kaks tendentsi. Üks ütleb, et eelarve peab koostama valitsus, ja teine tarkus ütleb, et siin on parlament üldse tarbetu. Sellepärast on eelarve põhiseaduslik kinnistamine täiesti otstarbekohane, selle toimikonna nimetamine ei ole sugugi liiast. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kui see on võimalik, siis annan viimasena sõna härra Adamsile. Nimelt, me lubasime, et lõpetame kell 18, on jäänud veel mõned minutid.

J. Adams

Projekti tegemisel tekkis meil sama probleem, kas nimetada mõnda alatist komisjoni või ei. Probleem tekkis küll natuke teise kandi pealt kui praegu. Kui üldise konstruktsiooni kohaselt käib riigiametnike määramine kompetentse valiku teel, mille kinnitab riigipea, siis mitmete ametnike valimise mehhanismi juures oleks oluline, sobivam anda see mitte Riigikogu kui terviku, vaid just ühe tema spetsiaalse toimikonna hooleks. Siin on küsimus muidugi selles, kas üldse nimetada komisjone või ei. Selles oleks vaja põhimõtteline otsus teha.

Juhataja

Ma palun kõigilt pisut kannatust ja suurt tähelepanu, sest me oleme jõudnud hääletamiseni. Palun kõnepulti härra Hallaste, et formuleerida küsimus ja öelda, kas me asume konkureeriva hääletamise juurde. Palun tähelepanu!

I. Hallaste

Ma arvan, et me saame hakkama ühe hääletusega. Küsimuse võiks sõnastada selliselt: kes on selle poolt, et Riigikogu komisjone põhiseaduses ei fikseerita, vaid need määratakse seadusega?

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Paragrahv 64 ja põhitekst. Hääletamisele läheb küsimus, kes on selle poolt, et põhiseaduses Riigikogu komisjone ei nimetata. Härra Runnelil on protest. Palun! (Räägib kohalt, ei ole kuulda.) Härra Runnel esitas protesti. Kas toimkonnal on võimalik seda arvestada või jääb toimkond oma ettepaneku juurde?

I. Hallaste

Me võime panna küsimuse hääletamisele ka teistmoodi, jaatavas vormis. Kes toetab § 64 teksti, mis kõlab nii: "Riigikogu moodustab alatise ja ajutise komisjone. Komisjonide nimekiri ja pädevus kehtestatakse seadusega"? Kes seda toetab?

Juhataja

Niisiis, kolleegid, veel üks protest. Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Küsimus on selles, et võib ju hääletada, kas me oleme selle poolt, et kanda põhiseaduse teksti õigus- ja eelarvekomisjoni nimetus. Kes on selle poolt? Seda põhiteksti pole keegi vaidlustanud, see jääb, aga küsimus on kahe komisjoni sisselülitamises. Ma saan Uluotsa ettepanekust niimoodi aru. Me peame selle läbi hääletama.

Juhataja

Härra Hallaste! Katsume veel kord sõnastada küsimust nii, et ei tekiks proteste ja et assamblee langetaks otsuse selle kohta, kas ühte, kahte või rohkemat komisjoni põhiseaduses nimetatakse või mitte. Palun!

I. Hallaste

Ma ei ole viimase protestiga nõus, sest see ei lähtu komisjoni enamuse seisukohast. Kui on ühe hääletusega, siis lähtudes komisjoni seisukohast. Ma teen ettepaneku panna küsimus ikkagi hääletusele selliselt: "Riigikogu moodustab alatise ja ajutise komisjone. Alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega." Poolthääl tähendab seda, et ühtegi komisjoni eraldi välja ei tooda, vastuhääled tähendavad seda, et ei hakata komisjone loetlema. Millised komisjonid, seda arutame edaspidi.

Juhataja

Härra Hallaste, üks hetk! Paraku ei ole me jõudnud veel sinna, et hääletama hakata. Härra Adams! Kas teil on protest?

J. Adams

Ütleme, et jah, mul on protest. Minu arvates härra Hallaste sõnastatud paragrahvi poolt või vastu

hääletamine ei lahenda põhiküsimust. Põhiküsimus on selles, kas me otsustame, et põhiseaduses ei nimetata nimeliselt mitte ühtegi komisjoni või vastavalt vajadusele siiski mõnda nimetatakse. Minu arvates, kui me oleme selle printsiibi läbi hääletanud, siis me saame siirduda konkreetset herra Hallaste pakutud redaktsiooni poolt- ja vastuhääletamisele.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud härra Hallaste ja kolmas toimkond! Palun!

I. Hallaste

Kuna see küsimus tekitab nii palju vaidlusi ja segadust, siis ... Kes on selle poolt, et põhiseaduses loetleda eraldi komisjone? Ma ei tahaks piirduda nende kahe komisjoniga, komisjone võib olla veel ka teisi. Aga kes on selle poolt, et mõningaid komisjone nimeliselt põhiseaduses nimetada?

Juhataja

Kes on selle poolt, et põhiseaduses oleks nimetatud mõningad tähtsamad alatised komisjonid? Härra Raig, palun!

I. Raig

Täna! Austatud kolleegid! Me peame ikka minema selle peale, et me teeme ühe alternatiivse mitmevariandilise hääletamise, ühe variandiga me siin ei saa, härra Hallaste.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Me lubasime lõpetada kell 18. Kell on 18.05. Meil jääb nagunii pooleli kolmanda toimkonna aruande esimese osa ärakuulamine ja selle läbiarutamine. Palun, kas kolmas toimkond protestib, kui me praeguses seisus lõpetame tänase istungi ja jätkame siit, kus jäi pooleli, homme?

I. Hallaste

Mul on ettepanek teha see hääletus ära, et homme vähemalt pääseda kõigist nendest vaidlustest, mis praegu siin on olnud, ja küsimustest, kui palju on neid "mõningaid komisjone" jne. Seetõttu võiks ära teha ühe hääletuse ja teha sellisel: kes on selle poolt, et põhiseaduses fikseerida alatised komisjonid nimeliselt? Juhatus seda ei toeta.

Juhataja

Juhatus otsustas, et viie minuti jooksul me püüame veel seda küsimust lahendada. Härra Hallaste, palun siiski veel pulti! Kas härra Talvel on protest? Täna! Kui me saame asuda hääletamise juurde, siis palun, et härra Hallaste veel kord loeb ette küsimuse, mida me hääletame. Palun tähelepanu!

I. Hallaste

Kes on selle poolt, et märkida põhiseaduses alatise komisjone nimeliselt?

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Panen hääletamisele, kes on selle poolt, et märkida põhiseaduses ära alatise komisjone nimeliselt. Hääletame. Poolt on 8 assamblee liiget, vastu 25. Otsus selles ülikeerulises

küsimuses on langetatud.

Ma tänan teid kõiki pingutava tööpäeva eest! Head õhtut teile! Enne kui me laiali läheme, palun veel hetkeks tähelepanu! Ma tuletan meelde kõigepealt seda, et homme toimub täiskogu istung algusega kell 10. Palun, kas toimkondade esimeestest keegi soovib organisatsioonilistes küsimustes veel sõna võtta? Ei soovi. Tänan teid veel kord! Head õhtut! Kohtume homme kell 10.